Unió Excursionista de Catalunya

Núm. 391 • Març-abril 2016 • Revista bimestral 3 €

Excursionisme

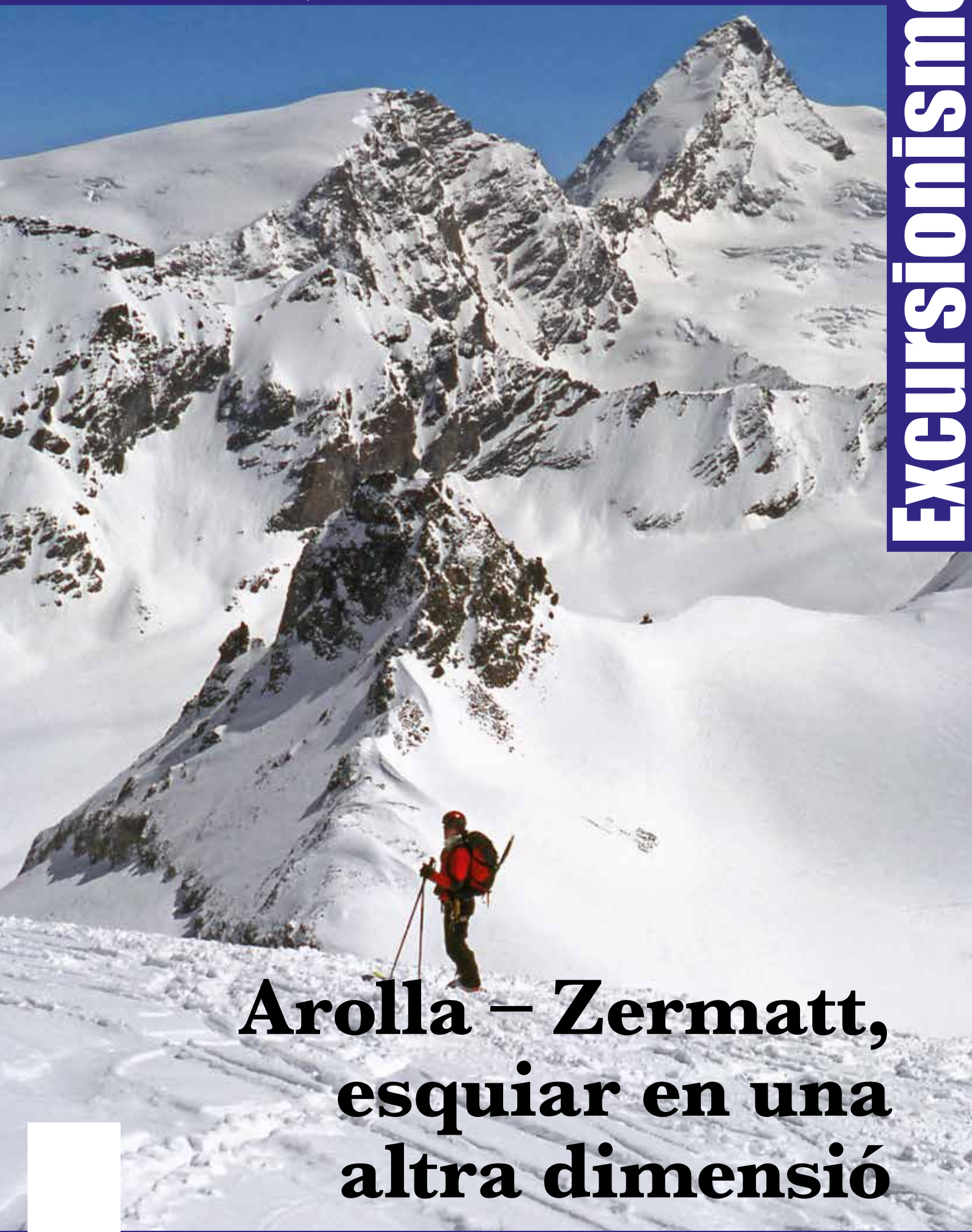

Arolla – Zermatt, esquiar en una altra dimensió

Mar i muntanya, i frarets caminant per la costa de Pembrokeshire

CHILKOOT TRAIL, El camí de l'Or • Travessa per les llengües i parlars del vessant sud dels Pirineus

UNIÓ EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

AGRUPACIÓ ESPORTIVA Creu de Sant Jordi 1983

Gran Via de les Corts Catalanes, 576 1r 2a 08011 Barcelona Tel. 93 454 32 47 – 93 323 11 93
www.uec.cat / e-mail: secretaria@uec.cat

Membre de: Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya,
Federació d'Ateneus de Catalunya, Federació Catalana de Càmping i Caravàning,
Consell Nacional de Joventut de Catalunya, Federació Catalana d'Entitats Corals i entitat fundadora
de la Unió de l'Esport per a tothom de Catalunya.

Barcelona
Gran Via de les Corts Catalanes, 576 1r 2a
08011 Barcelona
Telèfon 93 454 58 55
www.uecbarcelona.org
secretaria@uecbarcelona.org

Sants
Jocs Florals, 51-53
08014 Barcelona
Telèfon 93 332 54 94
Fax 93 331 10 12
www.uecsants.org
uecsants@uecsants.org

Olesa
Vall d'Aran, 2 – Ap. Correus 177
08640 Olesa
Telèfon 93 778 29 52
uec@uecolesam.org

Horta
Pintor Mir, 16 Tenda 1
08031 Barcelona
Telèfon/Fax 93 358 37 40
www.uechorta.net
secretaria@uechorta.net

Mataró
Nou, 29
08301 Mataró
Telèfon 93 796 14 30
www. uecmataro.org
uecmataro@telefonica.net

Gràcia
Encarnació, 131-133
08025 Barcelona
Telèfon 93 285 34 54
www.uecgracia.cat
secretaria@uecgracia.cat

Bagà
Raval, 18
08695 Bagà
www.uecbaga.org
Cunill.joan@gmail.com

Tortosa
Argentina, 8
43500 Tortosa
Telèfon 977 44 32 71
www.uectortosa.org
info@uectortosa.org

El Prat de Llobregat
Avinguda del Canal, 176 baixos
08820 El Prat de Llobregat
www.uecprat.com
secreteria@uecprat.com

Vall del Tenes
Barcelona, 25
08186 Lliçà d'Amunt
Telèfon 93 841 64 50
uecvalltenes@gmail.com

Refugis

La Molina – (Xalet i refugi)
Marçal i Laura
Tel. 646 744 669 – 972 145 107
www.xaletuec.com – info@xaletuec.com

Rebost – Bagà
Anna
Tel. 608 736 714
www.refugirebost.cat – info@refugirebost.cat

Caro "Pepito Anguera" – Alfara de Carles
Pere Ros i Helena
Tel. 977 58 00 63 - 609 790 321
www.refugiueccaro.cat - jnfo@refugiueccaro.cat

Les Clotes – Horta de Sant Joan
Lliure

Mas del Tronc – Serra de Rubió
Raquel Aguilar - Tel. 652 849 704
Facebook: Refugi Mas del Tronc

Cinquantenari – Baborte (Vall Ferrera)
Lliure

Mataró – Vall de Gerber
Lliure

Garraf – Caseta de bany
UEC de Sants – Tel. 933 325 494

Gràcia – Vall d'Airoto
Lliure

Puigcercós
Jordi Cerezo i Mercè Marlès
Telèfons: 680178940, 872007022
Web: www.refugipuigcercos.cat
0refugipuigcercos@gmail.com

Terrenys d'acampada:
Caro – Alfara de Carles

Rocòdroms:
UEC de Sants, Horta, Mataró, Bagà,
Tortosa i Vall del Tenes

COM COL·LABORAR AMB EXCURSIONISME

Correu postal:
Consell de redacció de la revista
Excursionisme
Gran Via de les Corts Catalanes, 576, 1-2
08011 Barcelona

Correu electrònic:
excursionisme_uec@yahoo.es

Les persones que vulguin col·laborar amb els seus treballs o opinions a la revista *Excursionisme* cal que es posin en contacte amb el Consell de Redacció per proposar prèviament el tema, les dates de lliurament i de publicació, l'extensió i el material gràfic d'acompanyament del seu article.

Un cop definits aquests termes, cal tenir presents els següents aspectes formals: els escrits cal que siguin en català; s'han d'ajustar a l'espai acordat prèviament amb el Consell de Redacció (mai sobrepassaran els 12.000 caràcters, espais inclosos) i poden ser retallats i adaptats a criteri dels responsables de la revista; s'han de lliurar amb suport informàtic i, en cas de no ser possible, mecanografiats; els articles aniran encapçalats pel títol i firmats pels seus autors; s'hauran d'adjuntar entre 4 i 12 fotografies numerades (d'alta ressolució) i amb els corresponents peus de fotografia; si les imatges són digitals, cal que tinguin una resolució mínima de 300 dpi a mida real; la resta de material gràfic (croquis, mapes, etc.) caldrà que també vagi numerat i identificat.

sumari

6

Mar i muntanya i frarets caminant per la costa de Pembrokeshire

per *S.West*

12

Arolla - Zermat, esquiar en una altra dimensió

per *P.Garriga*

20

Chilkoot trail, El camí de l'Or

per *J. Canal-Soler*

26

Travessa per les llengües i parlars del vessant sud dels Pirineus

per *I. Dies Moratilla*

5 Editorial

32 SMS Muntanya

33 Retalls de muntanya

34 Notícies i activitats

34 Llengua i muntanya

35 Ressenyes

37 Concursionisme

38 Llibres

Núm. 391 / Març-abril 2016

Edita: Unió Excursionista de Catalunya

Direcció: Francesc Brugalada

Subdirecció: Lluís Catasús

Consell de Redacció: Concepció Arnau, Manel Canales, Pasqual Garriga i Martí, Jordi Martorell, Ramon Pascual, Israel Perni, Bernat Ros i Eduard Soler.

Redactora: Jordina Tarré

Col·laboradors: Jordi Canal-Soler, Ignasi Dias Moratilla, Bernat Gasull, Steve West

Fotografia Portada: Coll de l'Evêque amb la Tête de Valpelline i la Dent d'Hérens al fons. **Autor:** P. Garriga

Disseny: Robert Masip

Reproducció digital: Tren Estudi Gràfic

Producció: Gràficas Campás

Dipòsit legal: B -14822-1975

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Excursionisme és membre de:

Assessorament lingüístic:

Centre de Normalització Lingüística de Barcelona Delegació de l'Eixample

Pàgina web: www.excursionisme.cat

Prohibida la reproduccio total o parcial dels extos i fotografies publicades a la revista sense l'expressa autorització dels autors.

Els articles publicats a excursionisme reflecteixen només l'opinió dels autors, no forçosament la de la UEC.

D'aquesta revista se n'han editat 4.000 exemplars.

Preu exemplar: 3 euros

Refugi CARO "Pepito Anguera"
Alfara de Carles

977 58 00 63 - www.refugiueccaro.cat
Email: jnfo@refugiueccaro.cat (Pere Ros i Helena)
· Altitud: 1.090 metres · Capacitat: 50 places
· Ports de Beseit i al vessant nord del Caro (Baix Ebre)
· Activitats: muntanya, travesses, excursions, BTT, engorjats, natura, escalada, espeleologia.

Refugi CINQUANTENARI
Estany de Baborte (Lliure)

· Altitud: 2.340 metres
· Pirineu, Vallferrera
· Comarca: Pallars Sobirà
· Capacitat: 16 places
· Activitats: muntanya, travesses, escalada, esquí de muntanya

Refugi de REBOST
Bagà

608736714 - www.refugirebost.cat
· Altitud: 1.670 metres
· Vessant sud de la Tosa d'Alp
· Comarca: Berguedà
· Capacitat: 52 places
· Activitats: ascensions, passejades, travesses, BTT, escalada, senderisme

Refugi MATARÓ
Vall de Gerber (lliure)

· Altitud: 2.460 metres
· Pirineu, vall de Gerber
· Comarca: Pallars Sobirà
· Capacitat: 16 places
· Activitats: muntanya, travesses, escalada, esquí de muntanya

Refugi MAS DEL TRONC

652 849 704 - Raquel Aguilar
Facebook: Refugi Mas del Tronc
· Altitud: 730 metres
· Vessant nord de la Serra de Rubió
· Comarca: Anoia
· Capacitat: 28 places
· Activitats: travesses, passejades, BTT, excursions, senderisme

Refugi GRÀCIA
Estany d'Airoto (lliure)

· Altitud: 2.200 metres
· Pirineu, massís de Marimanya, al sud de l'estany d'Airoto
· Comarca: Pallars Sobirà
· Capacitat: 12 places
· Activitats: muntanya, escalada, esquí de muntanya, travesses

LA MOLINA
(Xalet i refugi)

646 744 669 / 972 145 107 www.xaletuec.com
· Altitud: 1.505 metres
· La Molina, al Barri del Sitjar
· Comarca: Cerdanya
· Capacitat: 60 places (xalet) i 40 places (refugi)
· Activitats: muntanya, esquí, esquí de muntanya, passejades, espeleologia

Caseta del GARRAF
(Obert només la temporada d'estiu)

933 325 494
· Altitud: a nivell del mar
· Massís del Garraf
· Comarca: Garraf
· Capacitat: 10 places

Refugi LES CLOTES
Horta de Sant Joan (lliure)

· Altitud: 968 metres
· Al nord-oest del massís dels Ports
· Comarca: Terra Alta
· Capacitat: 20 places
· Activitats: ascensions, travesses, BTT, senderisme, espeleologia

Refugi de PUIGCERCÓS

872 007 022 - 680 178 940
www.refugipuigcercos.cat
· Altitud: 820 metres
· Riba dreta de la riera de Merlès, entre l'Hostalet i el Cobert de Puigcercós
· Comarca: Entre el Ripollès i el Berguedà
· Capacitat: 26 places
· Activitats: senderisme, travesses, BTT, pesca

Butlleta de subscripció

Se subscriu a la revista Excursionisme (sis números l'any) per l'import de 15 euros anuals

Nom_____ Cognoms_____ _____

DNI_____ Adreça postal_____

Població_____ Comarca_____ Codi postal_____

Tel._____ Fax_____ Correu electrònic_____

Dades bancàries □□□□ □□□□ □□ □□□□□□□□□□

Signatura_____ Data_____

SENDERISME I EXCURSIONISME

Cada dia hi ha més gent que practica el senderisme, una activitat esportiva no competitiva que no deixa de ser, al meu parer, una especialitat del muntanyisme. En què es diferència d'altres disciplines?

Primer, és una activitat que es desenvolupa sobre camins homologats i senyalitzats, per un codi de marques de colors patentats.

Segon, el senderisme busca atreure i acostar les persones al medi i donar a conèixer la zona, mitjançant el patrimoni i els elements culturals i tradicionals.

Tercer, per fer conèixer la zona, a través del senderisme, s'ha utilitzat preferentment el sistema tradicional de les vies de comunicació com són: camins reials, camins veïnals, senders, etc. L'excursionisme jo diria que és la disciplina més propera i precursora del senderisme, encara que a diferència d'aquest, l'excursionisme discorre per senders no senyalitzats i, per tant, no compta amb les garanties de seguretat i qualitat que donen els senders homologats, però té l'emoció de descobrir nous indrets i nous paratges. L'excursionisme (o tresc) es pot definir com la modalitat esportiva que consisteix A recórrer la muntanya, de forma autònoma, generalment a peu. El recorregut de l'excursionisme normalment es desenvolupa per paratges no senyalitzats i aïllats amb dificultat de trànsit i llocs amb difícil accés, generalment sense senders. L'eina bàsica i imprescindible per orientar-se és un mapa i una brúixola.

La paraula Trek és un anglicisme originat de Sud-àfrica, que s'utilitza per descriure la realització d'un viatge més llarg i complicat. És una paraula que es va començar a utilitzar els anys vuitanta pels alpinistes que viatjaven a l'Himàlaia o els Andes, per definir les llargues marxes d'aproximació a la base de les muntanyes a les quals pensaven ascendir.

Francesc Brugalada

Fes la foto del 2017

Estem preparant el nou calendari de la UEC 2017 i necessitem les vostres millors fotos de muntanya, paisatges, escalada, BTT, espeleo, esquí muntanya, barrancs,etc.

Han de ser fotos en color, diapositives o digitals d'alta resolució, 5 megues per imatge, de format horitzontal per adaptar-se al calendari. Les fotos han de portar el títol i el nom de l'autor i les dades de contacte. Màxim 5 imatges per autor.

Ens les podeu fer arribar a la secretaria de la vostra UEC o la de la UEC de Gràcia. O bé, les podeu fer arribar a la següent adreça de correu electrònic. **uecexcursionisme@gmail.com**

Esperem rebre les millors imatges de les vostres sortides durant el mes d'abril, maig i primera setmana de juny!

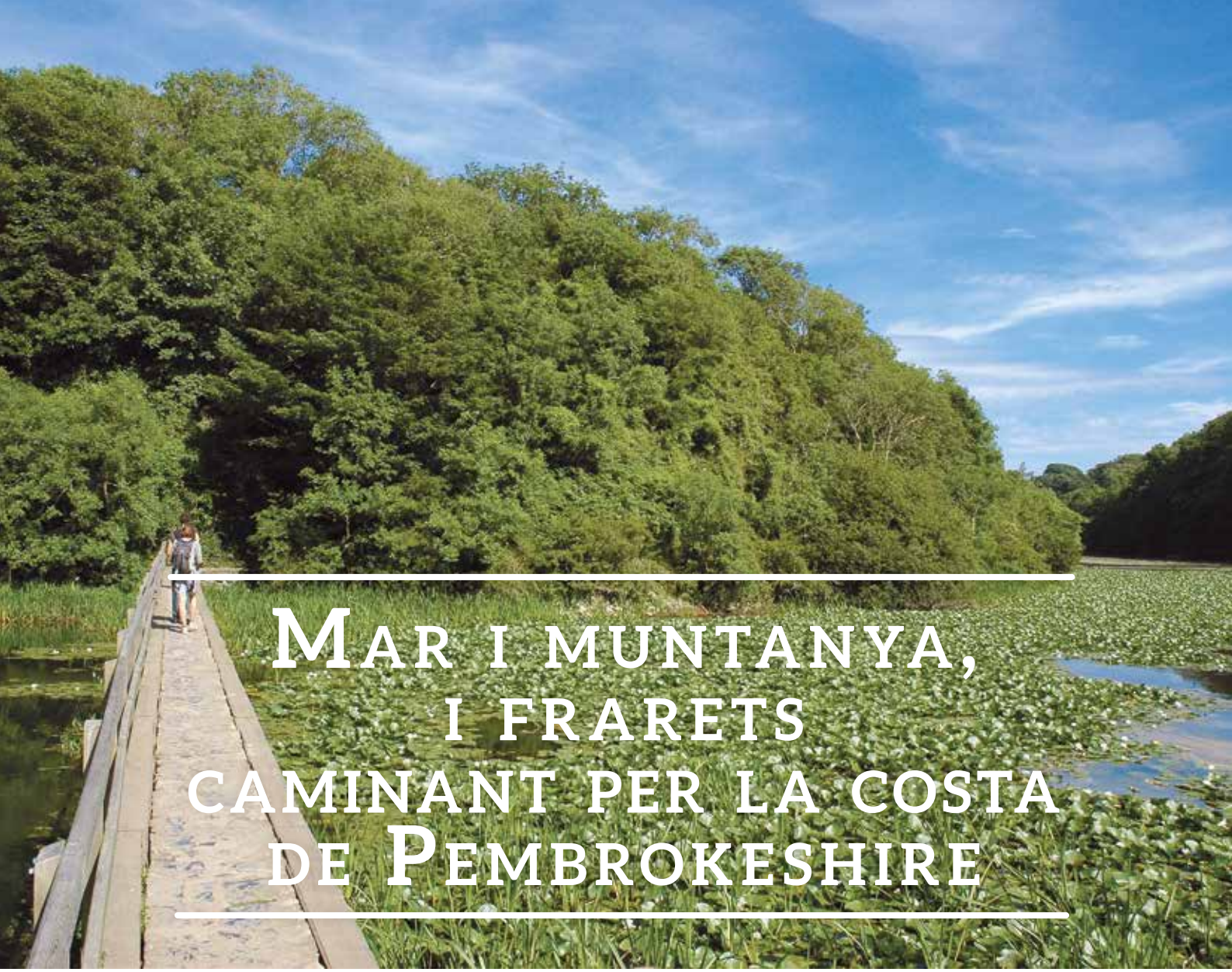

Mar i muntanya, i frarets caminant per la costa de Pembrokeshire

Bosherston Lily Ponds. *Ramon Orpinell*

"A mi em sembla que la pluja entona amb aquest lloc", digué en Toni, la cara somrient dins la caputxa del seu impermeable color butà i les seves ulleres pigallades amb gotes de pluja, "No sé si m'entens".

Text de ***Steve West*** Fotografies de ***Ramon*** i ***Guillem Orpinell*** i ***Elisenda Carbonell***

Sí, l'entenia. En totes les meves visites recents a Dinas Head, dintre del PCNP, o Parc Nacional de la Costa de Pembrokeshire (Pembrokeshire Coast National Park) a l'oest de Gal·les la pluja s'ha manifestat d'alguna forma o altra, des de gotes aïllades que cessen de forma tan abrupta com comencen, fins a una pluja mulladora persistent i immutable. I amb aquesta ja anaven 6 excursions a peu per aquí en els darrers anys. Després de tot jo també començava a veure les coses tal com en Toni les havia intuït. La pluja aportava caràcter al paisatge, a més de ser la raó de tanta verdor exuberant, de les ovelles i vaques pasturant en els camps veïns, de la sensació de naturalesa força salvatge en una illa molt poblada i industrialitzada.

Però vull defugir de tòpics molt emprats ja, perquè és cert que el PCNP m'ha regalat una bona colla de dies solejats, amb o sense una lleugera brisa marina, d'aquells dies que et cremen la pell amb facilitat si t'has descuidat la crema protectora. I quan s'aplega això amb els paisatges, les olors i els sons naturals de la costa, i la verdor del ple estiu del camp gal·lès, la perfecció està a tocar. Potser només falta una tassa de té amb un núvol de llet, o una pinta en un jardí a la vora del mar, després d'una bona caminada o un agradable passeig.

El PCNP es va conceptualitzar als anys 50 del segle passat i es va materialitzar a l'any 1970 amb la inauguració de 186 milles (300 km) de sender, resseguint la costa sud-occidental de Gal·les entre els pobles d'Amroth, al sud, i Poppit Sands, al nord. En molts dels seus trams caminar més a prop del mar seria impossible, o com a mínim desaconsellable, donat l'evident perill que suposa apropar-se a la vora dels penya-segats, que cada any perden una mica més de terreny davant de les envestides

Els verds i blaus del camí. *Ramon Orpinell*

irresistibles del mar. De fet, en alguns llocs hi ha senyals força gràfiques que avisen d'aquests perills, el més impactant de les quals és un home caient al buit i dirigint-se a una mort gairebé segura. De ben segur és un missatge que tothom entén encara que no parli ni una paraula d'anglès.

El camí principal, senyalitzat amb la icona d'un aglà, puja i baixa penya-segats, passa badies i platges, ports i pobles, illes i illots. A més, l'excursionista pot triar entre més de 200 rutes circulars aptes per a tots els públics caminadors, i classificades a la web oficial del parc segons la seva durada, la seva dificultat, etc www.pembrokeshire.org.uk. Si vens a Pembroke-shire i no se t'acudeix agafar la motxilla i caminar per la costa, encara que només sigui una mica, t'has equivocat de destí.

Una xifra que pot interessar als més esportistes és que en la seva totalitat el camí de la costa representa un repte físic formidable, amb més de 10.000 metres d'ascens i descens diuen que és semblant a pujar l'Everest (sense equip d'escalada i màscares d'oxigen, és clar). Ara, per la majoria, caminar pel camí de la costa de Pembrokeshire no es tracta d'una prova física. La bellesa de l'entorn, les vistes que canvien d'un moment a l'altre, l'impremta d'una naturalesa sorprenent: tots aquests factors es conjuren per tal que no puguis evitar parar de tant en tant per absorbir el paisatge. O, com en Toni i la seva colla, per fer una *selfie*.

I per què perdre les nombroses oportunitats de fer una mica de turisme cultural? Una de les joies de tot Pembrokeshire és Saint David's, un nucli amb 1.600 habitants i declarada ciutat per la seva majestat la reina Elizabeth II des de 1995, i per tant la ciutat més petita del Regne Unit. Aquesta distinció es deu directament a la presència icònica de la catedral de Saint David's, patró de Gal·les, de qui es diu que va fundar un monestir en aquest mateix indret, al segle VI.

A més d'atansar-se a la catedral, i potser per una visita guiada seguint les indicacions d'un dels guies voluntaris – del més pur estil britànic de classe mitjana – passejar per la ciutat i els voltants de la catedral és una experiència tranquil·litzadora, un exercici gairebé espiritual. Durant uns moments hom es pot permetre la sensació d'haver-

Arribant a Abercastle. *Ramon Orpinell*

Mar i muntanya, i frarets caminant per la costa de Pembrokeshire

El dolmen Pentre Ifan. Ramon Orpinell

se perdut entre murs de pedra seca adornades sovint amb les flors cridaneres de *digitalis purpurea*, la digital, espècie molt comuna per tota la zona. No tenim pressa, aquest entorn convida el visitant a anar a poc a poc, a fer una pausa en el temps, i de pas admirar les ruïnes del palau del bisbe, contemplar les làpides mortuòries tacades totes amb comunitats de líquens grocs i blancs, i seure a la vora del modest rierol on canten el cargolet i el mosquiter. Potser sonaran les campanes mentre descansem. Quin contrast, aquesta semblança d'illa de pau, amb la història intempestiva de la mateixa catedral de Saint David's, on figuren saquejos a mans dels Víkings, terratrèmols, ensorraments i reconstruccions de torres i parets, la desamortització del rei EnricVIII, i més.

Dos dies després la colla i jo fem una altra visita guiada, la del castell de Pembroke, una fortalesa infranquejable en el seu dia. Els guies aquí són apassionats, historiadors locals o professors jubilats, i cadascú conta, amb veu clara i ressonant, la part de la història del castell que més li crida l'atenció: els mecanismes de defensa i formes d'assetjament, els orígens de la dinastia Tudor (el nom ve de l'anglicisme de Tewdr, d'orígen Gal·lès, ja que el fundador de la dinastia, Enric VII va néixer al castell), el paper del castell en la guerra civil del Regne Unit que enfrontava el Parlament sota Oliver Cromwell i el rei Carles I, la figura d'en William Marshall – i al final encara tenim temps de fer una tassa de te i un tros de pastís abans de dirigir-nos a Bosherton, no gaire lluny de Pembroke, i l'inici d'una nova ruta per seguir a peu.

Frarets a l'Illa de Skomer. *Guillem Orpinell*

Amb clar contrast amb la meva relació personal amb Dinas Head, cada vegada que he vingut a caminar als voltants de Stackpole i Bosherton he gaudit d'un temps gairebé immillorable. Ens endinsem en la finca de Stackpole i noto amb satisfacció que avui es manté aquesta bona disposició climàtica. Després de diverses excursions per la costa en els últims dies, i alguns trams amb desnivells considerables tots agraïm el camí

El *ferry* cap a Skomer. *Ramon Orpinell*

planador, seguint la vora dels estanys de nenúfars, entrant i sortint de l'ombra dels vessants boscosos, amb una brisa lleugera a la cara o al clatell. Cignes floten silenciosos sobre l'aigua, i ens sembla que no arruguen la superfície. Observo una noia amb cabells llargs i rossos asseguda en una roca, abstreta, la seva imatge emmirallada a l'aigua i, fins que no em fixo en les seves cames, no estic del tot segur que les sirenes no existeixin. Tot el grup queda hipnotitzat per alguna sensació, i es nota, ja que ningú suggereix fer una *selfie*, com a mínim fins que s'acaba el bosc i entrem a les dunes, rereguarda de la platja de Freshwater.

Pugem unes dunes i ara sí que toca una sessió fotogràfica: sota el sol de la tarda el blau del mar i la sorra de la platja, llisa, quasi blanca, i el seu encaix entre murs de penya-segats, és una postal. I, com esperava, aquest grup no es despista a l'hora de treure càmeres i somriures. Caminem una mica més i un altre panorama s'obre cap a l'est: prats d'herba i flors, una planícia coronant penya-segats calcaris verticals i vertiginosos, i un trànsit dens d'ocells marins, entre el mar obert i les seves colònies properes. Amb molta cautela ens atansem a la vora del precipici, i sentim el potent rugir de les onades i els crits autoritaris de les gavines.

Després d'unes dues hores de camí baixem unes escales esculpides a la roca i posem peu a la sorra de Barafundle Bay. Aquesta platja pertany a la National Trust, el propietari més gran d'Anglaterra. Barafundle Bay és una altra postal, i des d'alguns angles opino que s'assembla força a alguna platja de Menorca. Abans d'arribar-hi estàvem parlant de banyar-nos en el mar, però l'albirament d'algunes meduses a la primera línia de mar creen dubtes entre els companys, i així es formen 3 grups distints:

El pont de vuit arcs. *Elisenda Carbonell*

Mar i muntanya, i frarets caminant per la costa de Pembrokeshire

La catedral de Saint David's. Ramon Orpinell

els que seuen a la platja, descansen i parlen, els que s'arremanguen els pantalons i *go for a paddle* (es mullen els peus) al mar, i els que es fan el valent, ignorant el perill de les meduses i les primeres sensacions gèlides de l'aigua per fer-se un bany. Per a mi aquesta sortida és de les més difícils de gestionar des del punt de vista logístic: volem veure-ho tot: nenúfars, platges, penyasegats, ponts. – Alguns voldran banyar-se, prendre un té o un cafè en un jardinet vora el mar, i molt probablement tots haurem de fer cua per anar al lavabo després.

El pròxim dia també toca fer cua, però la del lavabo encara no toca. Llegim un rètol explicant que el *ferry* que estem a punt d'agafar té llicència per portar 50 passatgers. Miro el barquet que ha de portar mig centenar d'ànimes, més tripulació, cap a l'illa de Skomer. Estem a les Illes Britàniques, oi? Per que si no semblaria una broma! Ara bé, hi ha un temps per l'humor anglès i un altre pel pragmatisme britànic, i quan estem tots apretadets com a sardinetes somrients salpem cap a l'illa de Skomer, una reserva natural i refugi importantíssim d'ocells marins i foques.

El capità ens ensenya les sortides d'emergència, saltar al mar per les vores del vaixell - això sí que és humor anglès - i amb menys de 15 minuts ja hem arribat i desembarcat sans i estalvis. En aquesta època les colònies de frarets i altres ocells marins com el somorgollaire i l'alca estan plenes de gom a gom, i aquests ocells blancs i negres gairebé omplen el cel i el mar amb les seves anades i tornades. Frarets? Si ja n'hem vist un munt, i ara tot pujant les escales cap al punt de recepció les veiem a terra, tan a prop i tan bufons que t'entren ganes d'acariciar-los, i potser adoptar-ne algun. Però no. Els joves guardes voluntaris de l'illa t'expliquen la importància de Skomer en xifres d'ocells marins reproductors, de les normes de bona conducta, i de la ruta idònia per l'illa, d'uns 6,5 km a peu, per treure el màxim de profit de la visita. Aquí hi ha mig milió d'ocells marins, incloent-hi la població més gran del món de la baldriga pufí, hi ha una població de foques grises, i bones possibilitats de veure dofins i marsopes al mar. I no, no està permès acariciar els frarets! Malgrat això els guardes no han dit res de les *selfies*.

"Sembla que ha parat de ploure, no?" pregunta la Dolors, amiga d'en Toni, estenent el palmell de la mà per comprovar-ho. Arribàvem al final del nostre trajecte, després d'haver donat el tomb a Dinas Head en un passeig d'unes 2 hores. Confirmada la seva observació la Dolors es baixa la caputxa i somriu. Junts havíem cridat amb alegria al veure un parell de dofins des del punt més alt del recorregut, havíem passejat entre ovelles, i algun que altre crit també se'ns

Contemplant la posta del sol. Guillem Orpinell

havia escapat quan vam relliscar en el fang durant el descens fins al poblet mig amagat de Cwm-Yr-Eglwys. Aquest no és un nom que sé pronunciar bé, però certament és un indret curiós i molt bonic: les restes d'una paret de l'església de St. Brynach i part del cementiri són testimoni dels estralls de tempestes molt fortes en la dècada dels 1850, sobretot la Royal Charter Storm del 1859 que va enfonsar uns 133 vaixells i va acabar la feina d'anteriors tempestes, destruint la teulada de l'església.

Les restes històriques en aquest lloc tan pintoresc eren doncs un recordatori potent que el sol no brilla sempre al llarg de la costa de Pembrokeshire. Però avui dia, si vens amb un impermeable i les botes de Gore-tex, bona companyia, i si tens un pub o un cafè a prop, tampoc fa tanta falta.

Steve West, britànic, resideix a Lleida des de l'any 1988. Ha exercit de professor d'anglès durant molts anys, i també com a guia i organitzador de viatges amb accent naturalista. A l'any 2009 va començar a organitzar viatges a Gal·les combinant l'immersió en anglès amb els plaers de caminar per la costa i gaudir dels atractius poc coneguts d'aquesta part del món.

Arolla – Zermatt, esquiar en una altra dimensió

Glacera de la Pièce camí de Vignettes sota el Pigne d'Arolla

Pels qui estem acostumats a esquiar als Pirineus, esquiar sobre les glaceres del cantó suís del Valais és descobrir una nova dimensió d'aquest esport. Proposem una ruta de tres dies i mig que coincideix amb el tram final de la clàssica travessa Chamonix-Zermatt, per la variant que passa pel refugi de Bertol. Són jornades intenses en les quals passem del Valais francòfon al de parla alemanya, assolim tres cims per sobre dels 3.700 metres i esquiem als peus de sa majestat el Matterhorn. Què més es pot demanar?

Text i fotografies de Pasqual Garriga i Martí

Després d'haver hagut d'anular, per causa de mal temps, la idea de fer la Chamonix – Zermatt per Setmana Santa de 2015, el pont de l'1 de maig ens oferia una oportunitat de treure'ns l'espina clavada. Un pont de quatre dies sembla poc o molt poc temps per anar a esquiar a Suïssa i tornar. Per sort els horaris de la meva companya Pilar i el meu ens permetien sortir el dimecres 31 d'abril a les 15 h i no ens ho vam pensar dues vegades. A les onze de la nit érem a Chamonix i a quarts d'una de la matinada muntàvem un bivac sota un cobert del camp de futbol del poble de Les Haudères, a la vall d'Arolla, a Suïssa.

Sabíem que la travessa Chamonix - Zermatt es podia fer en 5 dies dels quals dos eren per la travessa del massís del Mont Blanc, seguides d'un llarg enllaç amb autobús fins a l'estació d'esquí de Verbier a Suïssa. Després venien tres etapes molt llargues que unien l'estació d'esquí amb Zermatt, i això és el que hauríem volgut fer. Per desgràcia nostra el dia 1 de maig també és festa a tot Europa i no vam poder reservar nit a la Cabane des Dix que ja era plena. Ben mirat i estudiat vam poder reservar nit als refugis (que al sector francès anomenen cabanes) de Vignettes i de Bertol. Per la darrera nit ens va semblar que dormir al refugi de Schönbiel al peu de Matterhorn podia ser més bonic i memorable que no pas fer-ho en un car hotel de Zermatt.

En aquests tres dies i mig d'esquí vam descobrir una dimensió nova de l'esquí de muntanya, ja que ens vàrem moure per unes valls immenses, envoltats de cims de més de quatre mil metres tot dormint a més de tres mil. Allí vam entendre per què a Suïssa a l'esquí de muntanya en diuen esquí de primavera. La magnitud dels paisatges ens va aclaparar. Al mateix temps no ens vam sentir mai sols perquè allí hi esquiava

molta gent i, tot i anar només dues persones, sempre ens vam sentir acompanyats.

1a Etapa: Arolla - Cabane des Vignettes 3.157 m (+ 1.150 m; 4 h)

La primera etapa no té gaire història pel que fa al seu traçat i orientació, però té un bon desnivell i molta bellesa. De bon matí amb un dit de neu nova sobre una carretera (estem a 1 de maig!) fem els onze darrers quilòmetres de carretera que porten al poble d'Arolla. Allí trobem lloc on aparcar al marge de la carretera prop d'uns blocs d'apartaments. Arolla és la base d'una petita estació d'esquí amb cinc remuntadors que, això sí , ofereixen un desnivell de mil metres. Prenem el camí del refugi de Vignettes per una pista dintre un bosc d'avets carregats de neu que guanya ràpidament altura deixant els remuntadors a la dreta. El fons de la vall és dominat pel Mont Collon de 3.627 m al qual en la segona etapa farem quasi tota la volta. Quan sortim del bosc passem a tocar d'un xalet-cafeteria de l'estació i d'un darrer remuntador. Davant nostre apareix el cim del Pigne d'Arolla que amb els seus 3.772 m domina la vall. Seguim les traces dels qui ens precedeixen i aquestes s'encaren a un pendent costerut que no és altra cosa que la morrena lateral que separa les llengües de les glaceres de Tsijiore Nouve a la nostra dreta i de Pièce a la nostra esquerra. Mentre pugem distingim clarament a la nostra dreta el col del Pas des Chèvres a 2.855 m, que és el que hauríem agafat per anar a parar a la Cabane des Dix, un dels grans refugis de la Chamonix - Zermatt. En acabar aquest tram de més pendent, a la cota 2.500 m, entrem definitivament a la gran glacera de Pièce que ja no abandonarem fins a arribar al refugi de Vignettes situat a 3.160 m a la capçalera de la glacera. Anem pujant sense dificultats ja que el pendent és suau. A la nostra esquerra al vessant oposat de la vall admirem l'esmolada Aiguille de la Tsa i el coll on s'ubica el refugi de Bertol on dormirem l'endemà, que distingim clarament. A mida que ens atansem al refugi sobre una neu en perfecte estat s'alternen les llargues ziga-zagues dels qui pugem amb les perfectes i inacabables esses dels qui gaudeixen de la baixada. Arribem al refugi a migdia, hora de dinar. És ple de gom a gom. A l'entrada s'amunteguen els esquís. Passem la tarda descansant i pensant en la dura segona etapa que ens espera. Gaudim de l'espectacle dels cims propers com el punxegut i característic Êveque (bisbe) o el Mont Collon que canvien de color a mida que el sol s'atansa a l'horitzó. Quina meravella!

En aquests tres dies i mig d'esquí vam descobrir una dimensió nova de l'esquí de muntanya, ja que ens vàrem moure per unes valls immenses, envoltats de cims de més de quatre mil metres tot dormint a més de tres mil. Allí vam entendre per què a Suïssa a l'esquí de muntanya

Llum de capvespre sobre el pic de l'Evêque

2a Etapa: Cabane des Vignettes - Pigne d'Arolla 3.772 m - coll de l'Evêque - Cabane de Bertol (+1.670 m/ - 1.520 m ; 6 a 7 h)

Al mes de maig està clar que toca matinar de debò i intentar ser al refugi a l'hora de dinar ja que la neu es transforma i l'esquí esdevé feixuc. És així com a trenc d'alba, amb un fred que pela, una munió d'esquiadors sortim del refugi de les Vignettes i passem per un delicat pas just davant del refugi per tal de situar-nos a la base del nostre primer objectiu, el cim del Pigne d'Arolla. Els esquiadors ens dividim en dos grans grups: els qui anem al cim i els qui enfilen la darrera i maratoniana etapa de la seva travessa per arribar de dia a Zermatt després d'haver superat tres grans colls.

La pujada al Pinge d'Arolla és agradable. Seguim la traça dels qui han matinat més que nosaltres. No presenta cap dificultat, és una ascensió ideal per ser feta esquiant. En 1 h 45 minuts ens plantem al cim i admirem al nord la vall de Dix per on comencen a arribar els qui han sortit de la Cabane des Dix. Som també al capdamunt de la glacera de Tsijiore Nouve que baixa cap a Arolla. Seguidament fem una gran esquiada, sobre neu pols freda, en direcció sud-est per on hem pujat. Passem de nou prop del refugi de Vignettes i acabem de baixar fins al punt més baix al mig d'una plana glaciar a 3.050 m. Som al

Enfilant el Pigne d'Arolla amb el refugi de Vignettes al darrere

Capvespre a la Cabane de Bertol

coll de Chermotane on s'ajunten les glaceres de l'Otemma i la del Mont Collon. La de l'Otemma, és llarga de vuit quilòmetres per quasi un d'amplada, envoltada de pics és d'una gran bellesa. Ens posem les pells de nou i ens dirigim cap al sud en direcció al coll de l'Êveque. Passem pel peu de l'imponent i l'estètic cim de l'Êveque al qual també s'enfilen uns quants esquiadors. En poc més d'una hora assolim l'esmentat coll a 3.392 m. És un coll ample i planer, una inflexió entre glaceres que al costat esquerre ens aboca a la Valpelline italiana. Davant nostre s'alcen en primer terme el pic i el coll del Mont Brulé per on transcorre la Chamoniz-Zermatt. En

segon terme s'imposa la piràmide perfecta de la Dent d'Herens de 4.171 m que al seu torn ens tapa la visió cap al Cerví o Matterhorn. Comencem aquí la segona i darrera baixada del dia cap a l'alta glacera d'Arolla. Passem al peu de l'agulla de la Vierge i encarant el sud passem al peu de la cara est de l'Êveque i del Mont Collon. A mà dreta deixem l'enlairat refugi lliure dels Bouquetins que domina aquesta glacera. Baixem fins a la cota 2.600 m on una traça evident ens treu de la glacera per portar-nos, a la nostra dreta, fins a la base de la glacera de Bertol. Allà trobem un pla amb una borda on parem a dinar. Davant nostre tenim l'espectacular caiguda vertical de la glacera del Mont Collon sota el refugi de les Vignettes. Sobre nostre veiem, set-cents metres més amunt, el refugi de Bertol, arrapat a un esperó de roca sobre el coll del mateix nom. Amb l'esgotament que ja notem, la calor que fa i la neu transformada sabem que la pujada no serà fàcil. Després de dinar encarem l'evident i sostinguda pujada. Amb més pena que glòria assolim dues hores llargues més tard el coll de Bertol i enfilem una llarguíssima i dreta escala metàl·lica que ens porta fins al confort i l'escalfor de la Cabane de Bertol a 3.311 m, penjada en un lloc força inversemblant. Després d'una llarga migdiada passem el capvespre admirant la capçalera de la glacera de Mont Miné per on sortirem l'endemà. Davant nostre a l'altre costat de la glacera s'alça un altre quatre mil, la Dent Blanche de 4.357 m. De nou gaudim de l'espectacle dels tons de llum solar virant del groc al vermell. Grandiós!

Esquiant a la glacera de l'Otemma, baixant del Pigne d'Arolla

3a Etapa: Cabane de Bertol- Tête Blanche 3.724 m - Tête de Valpelline 3.802 m - Refugi Schönbiel (+900 m/- 1.510 m; 6 h 30 min a 8 h)

Definitivament aquesta és l'etapa reina de la nostra travessa, en la qual assolim dos cims i ens quedem a dormir davant del Matterhorn. A trenc d'alba ens posem en marxa, l'etapa és llarga i l'esquiada final convé fer-la amb bona neu. Amb cura baixem la llarga escala que ens deixa al coll de Bertol i un cop sobre la glacera del Mont Miné ens comencem a allunyar del refugi en direcció sud-est. Perdem inicialment uns seixanta metres d'altura per tot seguit començar una llarguíssima pujada. Anem seguint una bona traça a poca distància d'altres grups. Fa bon dia però no deixem de pensar de com en seria de complicat aquest traçat en cas de boira. La glacera guanya alçada lentament, el relleu és suau. Passem a la dreta de les Dents de Bertol i tot seguit veiem, lluny encara, el nostre primer objectiu, la Tête Blanche. La traça canvia de direcció per guanyar pel punt menys dret la carena que baixant del cim separa la nostra glacera de la de Ferpècle que també perd alçada cap al nord direcció Arolla, sota l'omnipresent Dent Blanche. A mida que ens atansem al cim anem descobrint la vall de Zermatt i el Matterhorn al qual s'ha enganxat un curiós barret de cirrostrats.

Arribem a la Tête Blanche de 3.724 m, coronat per una creu de ferro, al cap de 2 h 30 min. Sota nostre, com formigues, desfilen els esquiadors de la Chamonix-

Sortint de la Cabane de Bertol a l'inici de la tercera etapa

Zermatt en l'únic tram italià de la travessa. És el tram que discorre entre els colls del Mont Brulé i el de Valpelline sobre la glacera de Tsa de Tsan a l'alta Vallpelline. Davant nostre tenim a tocar la Dent d'Hérens de 4.171 m i la punta blanca i perfecta de la Tête de Valpelline a la qual ens adrecem tot seguit.

Baixem esquiant fins a la cota 3.600 m i allí ens decantem cap al sud per situar-nos a la capçalera de la vall de Zmutt. Entrem així al Valais de parla alemanya. Perdent el mínim desnivell possible ens acostem al coll de Valpelline a 3.568 m i, sense arribar-hi, encarem el pendent suau i homogeni que ens du fins al punt més alt de la travessa: la Tête de Valpelline de 3.802 m. Del cim se'n separa un esperó nevat que ens ofereix una perspectiva molt aèria sobre tota la Valpelline amb un desnivell de més de 2.500 m. Senzillament espectacular! Mirant enrere veiem la baixada que ens espera fins al peu de Matterhorn, amb més de 1.250 metres de desnivell. Gaudim finalment de la gran esquiada de la travessa, amb neu en bon estat i en un entorn aclaparador, sota cims de 4.000 m i amb l'espectacle dels seracs que trenquen als punts on la glacera flexiona. De fet entre les cotes 3.300 m i 3.000 m hem de traçar una gran essa per salvar, per l'esquerra, el pas d'una glacera a una altra de noms ara ja quasi impronunciables. Els núvols alts ens tapen el Sol a estones, però per sort no ens amaguen el paisatge. Davant nostre a l'altra punta de la capçalera de la vall de Zermatt distingim els cims del Stralhorn i del Rimpfischhorn, quatremils que havíem ascendit amb la companya Pilar anys enrere. A la cota 2.540 m ens trobem que la glacera és gairebé plana i distingim per fi el refugi (hütte en alemany) de Schönbiel sobre una immensa morrena lateral de la glacera a la nostra esquerra. Per una traça evident remuntem una llarga i esgotadora rampa que ens du fins a sobre de l'esmentada morrena, a 2.700 m, a tocar del refugi. Ens quedem aquí per tal de no pernoctar a Zermatt i perquè ens ve molt de gust anar a dormir contemplant sa majestat el Matterhorn, que ens ofereix la seva cara nord-oest, un perfil ben diferent al que estem acostumats a veure en fotografies fetes des de Zermatt o des d'Itàlia.

Arribada a la Tête Blanche amb la Dent d'Hérens en segon terme

Séracs a la glacera de Stockji, camí de Zermatt

4a Etapa: Shönbiel Hütte- Furi-Zermatt (-830 m; 2 h)

Cal tancar la travessa i tornar a casa tot en un dia molt llarg. Pensàvem que arribar a Zermatt seria un tràmit, però no serà ben bé així. D'entrada la baixada esquiant sobre la morrena lateral del refugi fins a la glacera de Tiefmatten és dreta i amb neu dura. Un cop a baix hem de travessar la glacera de costat a costat per situar-nos a la banda dreta una mica enlairats. Seguint una traça evident anem perdent altura sense haver de "remar". Com tota glacera, a la part més baixa, esdevé quasi plana i cal aprofitar el mínim pendent. Mentre recorrem la base del Matterhorn aquest comença a agafar la fesomia que coneixem, el perfil de la seva cara nord-est. A la cota 2.200 m, quan en-

El Matterhorn a l'esquerra i la Dent d'Hérens pujant la Tête de Blanche

Refugi de Shönbiel sota la cara NE del Matterhorn

Glacera de Zmutt sota la cara oest del Matterhorn

cara som lluny de Zermatt, la neu comença a escassejar i ens temem que haurem de recórrer una llarga distància amb els esquís a l'esquena. Per sort acabem arribant al domini esquiable. Una llarga pista que discorre al vessant sud de la vall i que conserva la neu gràcies als canons, ens permet arribar, sense gaire esforç, a l'estació d'enllaç de quatre telecabines anomenada Furi, a la cota 1.864 m. De camí hem admirat sota la pista l'antic poble de Zmutt, i nombrosos xalets de fusta. A Furi ens traiem finalment els esquís i prenem un telecabina que ens deixa a Zermatt a 1.620 m. Per desgràcia no ens hi podem estar gaire estona, ja que hem de tornar a casa. Tal com ens han explicat altres esquiadors cal travessar a peu tot el poble, que és força llarg, i anar a trobar a l'entrada les furgonetes-taxi que retornen els esquiadors a Chamonix, a Arolla o a Verbier. Com ja sabíem Zermatt és un poble on no circulen cotxes. Pels seus carrers plens de botigues, restaurants i hotels de categoria només hi circulen vehicles elèctrics que normalment es limiten al transport de clients entre l'estació del ferrocarril i el seu allotjament. Trobem un grupet d'esquiadors que també han de tornar a Arolla i junts emprenem així un llarg dia de carretera. Mentre ens allunyem de Zermatt fem una darrera mirada al Matterhorn i, satisfets per la feina feta, comencem a enyorar aquestes muntanyes.

Cabane de Vignettes penjada sobre un abisme

Dades pràctiques:

- **Cabane des Vignettes**: 3.160 m. 120 places. Propietat del CAS secció Monte Rosa http://www.cabanedes-vignettes.ch/
- **Cabane de Bertol:** 3.311 m. 80 places. Propietat de CAS secció de Neuchâtel http://www.bertol.ch/
- **Shönbiel Hütte:** 2.694 m. 80 places. Propietat privada. http://schoenbiel-huette.ch/

Cartografia:
AROLLA, mapa 283S. Escala 1:50.000. *Carte Nationale de la Suisse*. El full amb la S és la versió hivernal del 283 (sense la S), la diferència és que en aquesta edició hi ha traçats tots els itineraris d'esquí i resulta francament útil.

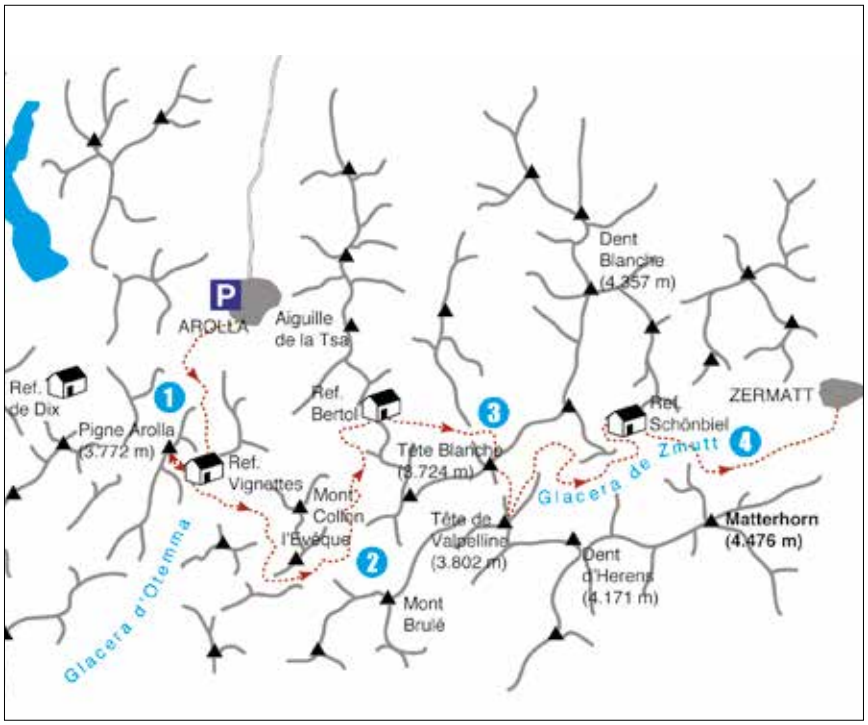

Chilkoo ttrail, El camí de l'Or

Un dels nombrosos llacs entre Lindeman Lake i Bare Loon Lake

Text i fotografies de ***Jordi Canal-Soler***

El 16 d'agost de 1896, George Carmack i els nadius Skookum Jim i Dawson Charlie van descobrir un dels dipòsits més rics d'or de tota la història a Bonanza Creek, un petit rierol tributari del riu Klondike, en la remota i desconeguda regió del Yukon canadenc. Aquell mateix estiu i encara durant l'hivern, molts dels miners que hi havia per la zona van dirigir-s'hi per extreure'n l'or. Quan al cap de l'any el riu es va desglaçar i els primers vaixells carregats d'una tona d'or van començar a arribar a Seattle i San Francisco, va esclatar l'eufòria. En la crisi econòmica que s'estava patint als EUA aquell Eldorado inesperat va llençar a l'aventura a més de cent mil persones que, abandonant-ho tot, van dirigir-se cap al Nord desconegut a buscar-hi or. Alguns ho van fer a través de les planures del Canadà. D'altres, seguint el Yukon des de la desembocadura al mar de Bering fins al Klondike. La majoria, però, va triar la ruta més curta, però no per això més fàcil: entrar al Canadà des d'Alaska pel Chilkoot Pass, un pas de muntanya per la serralada que separava el mar de l'inici navegable del riu Yukon.

A partir de 1899, amb la construcció del ferrocarril de la White Pass & Yukon Railroad, el Chilkoot Trail va quedar obsolet i tant les construccions que s'hi havien anat fent en tot el seu recorregut com les restes del que havia estat abandonat pels cercadors d'or a la vora del camí, va quedar-hi oblidat a la intempèrie. Encara avui dia, quan es recorre el camí, a banda i banda és possible trobar-hi ferralla de velles estufes, cassoles esbotzades, soles de cuir desclavades, fragments d'ampolla de vidre i estelles de caixes de fusta que el converteixen en el museu més llarg del món. Per això el camí està protegit pel Klondike Gold Rush International Historical Park, que està gestionat tant pel govern dels Estats Units com pel del Canadà.

Amb una llargada de 33 milles (53 quilòmetres) el camí, convertit en un dels trescs més atractius de Nord-Amèrica, es pot fer fàcilment entre tres a cinc dies, depenent del ritme amb el qual es vulgui anar. Aquí descrivim el recorregut en quatre etapes:

1a jornada:
de Dyea a Sheep Camp
longitud: 18,9 quilòmetres
desnivell de pujada: 305 m
desnivell de baixada: 0 m
horari aproximat: 7,5 hores

Dyea era una ciutat similar a Skagway sorgida del no-res. Actualment només queden algunes façanes de fusta que decoraven les botigues de tendes de tela

El camí comença, com al 1897, a Dyea, vora el mar a l'extrem del canal de Lynn. De la ciutat de tendes de Dyea no en queda gairebé res. Només un parell de façanes de fusta que decoraven les entrades als negocis de sostre de tela. En canvi, a la ciutat d'Skagway, a només quinze minuts de distància i nascuda també durant la Febre de l'Or encara hi ha moltes cases i botigues de l'època a Front Street, el carrer principal, típiques d'una ciutat fronterera de l'Oest. El turisme ha començat a arribar a la zona des de fa uns anys, i Skagway és parada obligada per als creuers que recorren els fiords del Sud-Est d'Alaska. L'entrada al parc per seguir la ruta és limitada a només cinquanta excursionistes al dia, de manera que cal demanar-hi plaça amb antelació i és per això que cal anar a les oficines del parc, a Skagway, on podrem triar quants dies volem estar-hi, en quins campaments fer nit i és on ens faran mirar un vídeo obligatori per saber com evitar l'atac d'un ós, molt nombrosos a la zona. De fet, Alaska és l'única àrea del món on conviuen tres espècies d'ós: el blanc, el bru (o grizzly) i el negre. En aquesta zona del tresc, però, només n'hi ha dels dos últims tipus, encara que distingir-los és crucial per saber com comportar-se davant d'un possible atac. Una broma que corre pel parc i que de seguida els guardes comparteixen amb el nouvingut és que la millor manera de saber de quin tipus d'ós es tracta és pujant a un arbre. Si l'ós puja darrere teu, és un ós negre. Si l'ós empeny l'arbre i el fa caure, és un grizzly. La broma és que sigui com sigui acabaràs menjat... Una solució real contra els óssos força econòmica és l'ús d'unes campanetes que es lliguen a la motxilla per anar fent soroll mentre es camina. L'alternativa és fer soroll per espantar els óssos, o anar parlant, o fins i tot una mena d'esprai de pebre per ruixar la cara de l'ós que ens ataqui. El perill d'aquest últim sistema és fer-ho en contra del vent, cosa que provoca encara una altra broma, dient que si t'equivoques acabes immobilitzat i salpebrat, preparat perquè l'ós també se't mengi...

Passarel·les a l'inici del Chilkoot Trail

Des de Dyea el camí de seguida s'enfila per una sèrie de graons excavats a la roca i serpenteja per entre el bosc humit boreal, un ecosistema de grans pluges i molta humitat ple de pins, falgueres i molses al sotabosc. És zona de molta aigua, i el camí travessa unes quantes vegades el riu amb ponts de fusta i passarel·les. Aquesta és també la zona on amb més freqüència s'hi troben óssos negres, i cal anar amb compte de no sorprendre'n cap. Un pont suspès permet creuar el riu Taiya i explorar les poques ruïnes que queden de Canyon City, una ciutat de tendes que havia tingut hotels i restaurants i dels quals es conserven encara alguns fonaments, una gran cuina de ferro colat i una caldera oxidada. En un racó s'hi pot veure un munt d'antigues ampolles de whisky i cervesa de marques ja desaparegudes.

El camí abandona el riu (que creua el petit canó que donava nom a la ciutat), s'enfila per la vall i la vegetació comença a ser substituïda per arbustos cada cop més baixos. Després d'enfilar-se encara una mica més, arriba a Pleasant Camp, un altre d'aquests campaments intermedis, i deixant-lo enrere tot travessant un bosc de coníferes, s'arriba finalment a Sheep Camp, el final de la primera etapa.

Un dels refugis per a excursionistes al llarg del Chilkoot Trail

Aquí és on hi ha el refugi del guarda forestal de la part americana del parc, i al vespre aquest fa una xerrada de prevenció contra els óssos. El primer que cal fer a la nit és penjar la bossa de menjar a la branca d'un arbre, fora de l'abast dels animals. Tot i que hi ha un refugi per poder cuinar, no s'hi pot dormir, i cal fer-ho obligatòriament en tendes pròpies, de manera que cal cercar un bon lloc que no estigui gaire enfangat per plantar-la i passar la nit. Amb una mica de sort, es podran trobar plataformes de fusta ideades a propòsit per a plantar-hi les tendes, però dependrà de la disponibilitat.

2a jornada: de Sheep Camp a Happy Camp

longitud: 14,1 quilòmetres
desnivell de pujada: 770 m
desnivell de baixada: 160 m
horari aproximat: 8 hores

Des de Sheep Camp a The Scales, el següent punt interessant del camí, hi ha només 5,4 quilòmetres, però l'ambient és totalment diferent. Aquí ja no hi ha bosc i la roca i la neu de les congestes es combinen per crear un ambient totalment alpí a la vall. A les Scales era on hi havia les balances per pesar tota la càrrega que duien els cercadors d'or, i és que poc després d'iniciar-se la Febre de l'Or, les autoritats del Canadà, preocupades per la poca preparació i equipament de la majoria dels aventurers que començaven a arribar, van ordenar que per entrar al país era necessari dur una sèrie de material obligatori: estufa, roba d'abric, eines, tenda, i menjar per a un any... Tot el material pesava en conjunt una tona. Per dur tot aquest equipament a través del Chilkoot Pass, els cercadors d'or havien de portar el material a l'esquena, en diversos viatges amb càrregues més petites (d'uns trenta quilos), tornar buits i pujar de nou carregats amb un altre paquet. Així, havien de fer més de trenta viatges per dur la tona d'equipatge fins a la vora de Lake Bennett, el final del trajecte, i podien arribar a recórrer més de 1.800 quilòmetres amunt i avall. A les Scales pesaven el material per calcular la paga de possibles portadors indis (aquells que se'ls podien permetre) o, més endavant, el servei de telefèrics muntats expressament. Encara avui dia són visibles les calderes o les grans rodes per al cable d'aquests sistemes de transport.

Encarant les Golden Stairs a l'estiu, sense el llarg pendent de neu

A partir de les Scales, hi ha la rampa final cap al pas de Chilkoot. Només són 300 metres de desnivell que a l'estiu es fan amb facilitat. Una sèrie de pals taronja de plàstic indiquen el camí per una tartera de roques sovint plena de congestes i boira. A l'hivern. però, la inclinació, la neu, el fred i el pes de la càrrega feien que normalment es trigués un dia per a superar-lo.

Una nit de l'hivern del 1898, un parell d'emprenedors van excavar una sèrie de graons al glaç de la rampa. L'endemà al matí, es van posar a l'inici de l'escala per cobrar peatge i com que se solia pagar en or, les escales, i la rampa posteriorment, van començar a conèixer-se amb el nom de les Golden Stairs.

Des de les Golden Stairs està presa la famosa foto de la cua de portadors enfilantse per un pendent blanc de neu que ha quedat en l'imaginari col·lectiu d'aquella odissea. L'escena quedà també reproduïda en la pel·lícula The Gold Rush (La Quimera de l'Or), de Charles Chaplin (1925), i en les plaques de matrícula dels cotxes d'Alaska.

Les congestes de neu solen romandre tot l'estiu a la part alta del Chilkoot Pass, a 1.074 metres. Poc després de superar el coll passem la frontera i trobem el refugi del guarda canadenc. A dins hi ha aigua calenta per preparar un te que ens animi a seguir, però segurament no caldrà, perquè a partir d'aquí el camí baixa entre rierols i senders plens de flors alpines i comencem a veure alguns llacs fins a arribar a Happy Camp, el nom del qual ve de l'alegria dels cercadors d'or en trobar el primer campament després d'haver superat el famós coll.

Restes d'un dels telefèrics que transportava càrrega fins dalt del Chilkoot Pass

3a jornada: de Happy Camp a Bare Loon Lake

longitud: 13,7 quilòmetres
desnivell de pujada: 0 m
desnivell de baixada: 167 m
horari aproximat: 5,5 hores

L'etapa és totalment de baixada entre prats alpins i els inicis d'un bosc boreal de coníferes, amb la visió dels grans llacs d'aigües turqueses de Long Lake i Deep Lake fins a arribar a Lindeman Lake. City a la vora del llac. Aquí hi ha el campament principal de la part canadenca del parc, amb exposició de fotografies de la història de la Febre de l'Or. Unes fotografies curioses mostren la vora del llac totalment desproveïda d'arbres, i és que quan arribaven aquí, els buscadors d'or tallaven els troncs per fer-ne planxes de fusta i construir milers de barques amb les quals després baixaven per les aigües del riu Yukon. A la vora del llac hi va néixer tot un campament de tendes blanques d'aquells mestres d'aixa i mariners improvisats que esperaven que es desglacés el llac per pujar a les embarcacions.

Plantem la tenda a la riba de Bare Loon Lake, un llac circular i tranquil ple de calàbries que semblen udolar a la llum de la lluna. És hora de recordar un altre dels personatges coneguts que va viure l'aventura del Chilkoot Pass: Jack London va venir al Nord perseguint l'or i es va acabar enduent les vivències i records que plasmaria després en llibres com *La Crida del Bosc* i *Ullal Blanc* i que li donarien fama mundial.

El riu que arriba a Bennett Lake, el naixement del riu Yukon

El tren de la WP&YR fa el trajecte de Skagway a Bennett amb una vella locomotora de vapor

4a jornada:
de Bare Loon Lake a Lake Bennett
longitud: 6,4 quilòmetres
desnivell de pujada: 0 m
desnivell de baixada: 76 m
horari aproximat: 2,5 hores

L'etapa més curta i fàcil ens porta, vorejant el llac Lindeman, fins a l'entrada de Bennett Lake, el lloc on neix el riu Yukon. Des d'aquí s'embarcaven els aventurers en un viatge de més de 600 km de navegació complicada per alguns dels ràpids més difícils de Nord-Amèrica. Aquí hi finalitzà també la via fèrria del White Pass & Yukon Railroad, un tren construït amb l'esperança de portar fins aquí tots els cercadors d'or que desembarcaven a Skagway. Quan es va acabar la construcció del ferrocarril el 1899, però, la Febre de l'Or ja s'havia esgotat i el tren va entrar en bancarrota. Va aguantar el pas del temps, però, i actualment dóna servei als milers de turistes que visiten anualment Skagway en els creuers i els permet fer un dels recorreguts

Arribant a Lindeman City

Zona de descans a Bare Loon Lake

en tren més espectaculars del món, ple de ponts, túnels i gorges sense fons. Aquí a Bennet es pot agafar el tren per tornar a Skagway o continuar fins a l'estació de Fraser, a la frontera oficial del Canadà, on podrem agafar un autobús cap a Whitehorse i després cap a Dawson City, el destí de tots aquells aventurers.

De les més de cent mil persones que van intentar arribar al Klondike, només unes quaranta mil van arribar finalment a la ciutat de Dawson, però ho van fer tard. Quan hi van arribar totes les concessions al riu ja havien estat assignades als sourdough, els miners veterans que ja eren prop de la zona quan va esclatar la Febre de l'Or. Sense poder complir el seu somni, només podien marxar altre cop cap a casa, quedar-se a treballar a les mines com a peons dels qui havien arribat abans o treballar als negocis que començaven a néixer a Dawson.

La riquesa que els primers cercadors d'or van aconseguir al Klondike no els va durar gaire temps. Aïllada com estava de l'exterior, Dawson va patir alguns moments de necessitat. Com un rei Mides que no podia alimentar-se de l'or que creava, els miners tampoc no podien comprar tot allò que haurien volgut. Condemnats a menjar conserves tot l'hivern, a l'inici de la primavera del 1898 els milers de miners que eren a Dawson esperaren amb candeletes que el gel del Yukon es trenqués per permetre als vaixells arribar amb menjar fresc... Les primeres dues-centes dotzenes d'ous frescos es van vendre en menys d'una hora per l'exagerat preu de divuit dòlars la dotzena. La sal amb què alguns adobaven els ous podia arribar a costar el seu pes en or. La primera vaca no va trigar a arribar a Dawson i el primer galó de llet es va vendre a trenta dòlars. El propietari de l'Aurora Saloon en va comprar uns litres i va vendre'n tasses a cinc dòlars, cinc vegades més cara que un vas de whisky.

Però segurament la idea més original la va tenir un miner analfabet que va comprar la primera còpia del Seattle Post-Intelligencer. En una terra on l'escassetat de material imprès feia excitant fins i tot la lectura d'un diccionari durant les llargues nits d'hivern, els miners pagaven qualsevol cosa per poder escoltar notícies fresques. El propietari del diari va pagar a un advocat perquè el llegís al Pioneers' Hall en veu alta, i va cobrar entrada a tots els centenars de persones àvides de notícies dels estats del Sud. Va haver de fer dues sessions de tanta gent que volia sentir-ho.

Però l'èxit de Dawson seria efímer. La ciutat va passar d'una població de 40.000 habitants el 1898, enmig del boom miner, a només 8.000 al cap d'un any, el 1899, quan, amb la descoberta d'or a Nome. la majoria dels miners sense concessió va marxar de la ciutat cap a la costa d'Alaska. Però això ja és una altra història...

Travessa per les llengües i parlars del vessant sud dels Pirineus

Text de *Ignasi Dies Moratilla*

Toponímia en aragonès. Lardana (Posets) i Lardaneta (Espadas) tot descendint de Bachimala (Schrader)

Els científics i "pirineistes" dels segles XIX i XX van estudiar la serralada en profunditat des de diferents àmbits: la geologia, la flora i fauna, l'etnologia, o les vies d'ascensió. L'interès per les llengües, però, no va generar tanta producció assagística. Aquest fet l'hem arrossegat fins a temps actuals. Aquells que cerquen espais naturals i relativament verges en la nostra gran serralada no acostumen a fer-se gaire preguntes sobre els seus noms –la toponímia– o sobre les antiquíssimes llengües que encara són emprades pels seus pobladors.

No obstant això són els filòlegs els que sempre ens han alertat en relació a l'enorme diversitat lingüística que amaguen les muntanyes, i els Pirineus no en són una excepció malgrat els temps de globalització i homogeneïtzació lingüística que vivim. Tenint en compte això anem a fer una travessa poc corrent pels Pirineus a través de les llengües i parlars del vessant sud. M'atreviria a dir que pocs són els que l'han realitzada al complet així que preneu bona nota!

El català

Des del mar fins a la Cerdanya el català que s'enraona no ofereix trets distintius que els parlants reconeguin com a propis, i més tenint en compte la gran influència lingüística provinent de les terres del català central. Els dialectes s'adscriuen als parlars de transició entre el català central i el septentrional (rossellonès). Per aquestes contrades és més esclaridor fixar-se en la toponímia. A l'Empordà, la Garrotxa i el Ripollès els cims pirinencs s'anomenen puig (puig de l'Àliga, puig de Bassegoda, Puigmal). El primer gran canvi en la denominació dels cims esdevé a la Cerdanya on apareixen arreu toses i tosses (la tosa d'Alp, la Tossa plana de Lles). És precisament en aquesta comarca on comencen els parlars amb marcat caràcter pirinenc, sense continuïtat cap a la plana. A partir de la collada de Toses apareixen els primers topònims l'origen dels quals es perd en la nit dels temps. Uns d'origen basc (Èguet, Odelló, Bolquera), que ja no ens abandonaran fins al final del recorregut en el mar Cantàbric; d'altres d'incert origen preromà en forma de curiosos monosíl·labs (Er, Ur, Alf, Bor, Grus, Ix, Nos, Ger, Lles, Riu, Ans, Llus), i adscrits únicament a terres ceretanes.

Seguint la vall del Segre arriba el gran salt en aquesta llengua romànica: el pas del català oriental cap al català occidental. El canvi va prenent forma gradualment en la subcomarca del Baridà, a cavall entre l'Alt Urgell i la Cerdanya. Tradicionalment Martinet és el darrer poble oriental i el Pont de Bar el primer occidental. A l'Urgellet, tal i com s'ha denominat històricament la comarca de la Seu, comencen a aparèixer trets genuïnament pirinencs en la parla. A Bescaran per exemple canvia dràsticament el pretèrit imperfet: diuen feva i teniva, en lloc de feia i tenia. Aquí hi apareix el mot borda (cabana), convivint amb el seu sinònim ceretà: cortal. Curiosament el mot borda, preromànic i desconegut en castellà i francès, és compartit per les quatre llengües de la serralada.

El pallarès

Travessant el port del Cantó arribem al Pallars Sobirà, la comarca de Catalunya que ha patit menys transformacions en tots els àmbits. És en aquest indret, aïllat fins fa no gaires dècades, on el català ens regala un dels dialectes més arcaics: el pallarès. Al Pallars Sobirà i a les zones més septentrionals del Jussà (vall Fosca i Conca de Dalt) aquesta parla mostra la seva personalitat amb peculiaritats molt diferenciades respecte al català central estàndard. Val la pena esmentar-ne algunes:

- "les" com a plural masculí: les hòmens, les arbres...
- la jota intervocàlica esdevé "i": puiar, passeiar...
- caiguda dels articles personals "el" i "la" (Josep, enlloc de el Josep) a Cardós, Àneu, Àssua, vall Fosca i Bòsia.
- alta freqüència de la e oberta al Sobirà: llèt, carrèr, primèr, figuèra, cordèr, fèr, cabalèr...
- conservació de la v desinencial llatina del pretèrit imperfet d'indicatiu -eva, -iva (feva, voleva, sabeva, teniva). A tocar de la Ribagorça, la segona conjugació passa d' -iva a -eva (de voliva a voleva), tret que comparteix tot el domini lingüístic aragonès.
- formes pròpies en els demostratius: aguest (pronunciat aguet), aguesta, aguestos, aguestes. I també aguell, agueix i derivats.
- riquíssim lèxic, sobretot relacionat amb la muntanya i les feines del camp.

Trobem formes diferents d'anomenar els cims: tuc, tuca, pica, mall, pui (puig), pigal (penyal). Aquestes denominacions fan camí cap a la Ribagorça, juntament amb els "alts", que comencen a Andorra, i els "bonys", que apareixen per primera vegada a la Cerdanya.

El dialecte, que gaudia d'una envejable vitalitat antany, està patint des de fa dècades els estralls de la despoblació i els embats del català central a través dels mitjans informatius, el turisme i l'escolarització. Els darrers anys la població local n'ha

Camí de Sant Jaume a l'alçada del Pont de Bar, on comença el català occidental

La Ribagorça ha estat des de temps medievals repartida entre Aragó i Catalunya. Detall del mapa *Principauté de Catalogne*. París, 1674

pres consciència i han aparegut iniciatives per evitar que vagi morint amb els padrins (avis). Una de les més reeixides és l'Associació Cultural Cambuleta, un ramat de goiats i goiates que es dediquen a anotar paraules pallareses i fer-ne contes amb el seu corresponent CD de lectura (veure requadre 1).

Li agradave tant col·leccionar paraules que no tornave a casa fins que no es feve fosc, amb la motxilla carregada d'aguelles que li havín fet més cantit.

Encabat de sopar, anave cap a la seua habitació i la buidave a sobre el llit. Paraula a paraula les escrieve en una llibreta fins que les haví apuntat totes. Acabada la feina, se n'anave a dormir content com un gínjol.

N'hi tenive un garber d'endreçades per mida i manera. Ne guardave de curtes: toll, xut, cóm, brom... De ben llargues: tampanada, asporret, quinquillaina, tarambana, asmolet... D'aguelles que fan riure: torracollons, popes, gata maula, tripó, pellegot... De lletges: orxegar, ataumegar, xorxa, tonya, patusca... D'estranyes: batanar, tarambana, carallear, leleiar... I ben amagades, paraulotes com orc, manxiula, carnús o carallot que ell no feve servir mai.

Extracte del conte *Lo Roïgó*. Un col·leccionista de paraules. Associació Cultural Cambuleta.

En l'àmbit científic el Pallars encara ofereix espais verges. Concretament en la disciplina toponímica l'escriptora Núria Garcia Quera, que va establir-se al Sobirà fa trenta anys, està duent a terme interessantíssims estudis en la comarca. Amb l'ajuda de reunions amb veïns, mapes, diccionaris, un coneixement profund del terreny i programes informàtics d'anàlisi de dades, i gràcies al fet d'haver-hi viscut durant les quatre estacions, està trobant en els mots pallaresos –poc transformats pel pas del temps– les reminiscències d'un parlar antic. Ha constatat, per exemple, que tots els pobles acabats en -UI eren antics "ulls" o "punts de vigilància": Arestui, Balestui, Bernui, Bressui, Bretui, Embonui, Mencui, Mentui, Llessui...

El ribagorçà

La Ribagorça, malgrat la seva divisió administrativa entre Catalunya i Aragó, posseeix una parla particular modelada pel seu secular aïllament. El ribagorçà és un dialecte del català –el més arcaic– que comparteix molts trets amb el pallarès i amb el seu immediat veí, l'aragonès. Posseeix un fonema característic que no es repeteix en cap llengua romànica més: pll, bll, cll (pllat, bllanc, cllau).

Endinsats a l'Aragó la parla es castellanitza força i els parlants dels nuclis més poblats l'empren públicament amb certa cautela tot i que la fan servir en les seves contínues relacions amb la banda catalana. Passat el coll de Fades el dialecte pren clarament trets aragonesos: apareix el benasquès, anomenat pels seus parlants patuès (mot sense les connotacions negatives que té a l'altra banda dels Pirineus). Els estudis filològics conclouen que el benasquès és una síntesi gairebé exacta del català i l'aragonès, fenomen veritablement singular. Com que està mancat d'elements propis no pot ser considerat una llengua sinó un dialecte. Malauradament en l'actualitat el patuès està sent esborrat pel castellà, tal i com esdevé amb l'aragonès a la pràctica totalitat del seu domini lingüístic.

Toponímia en aragonès. Las Tres Sorores i las Tres Marías –tal i com es coneix el massís de Monte Perdido a la comarca de Sobrarbe– des de Castiello Mayor (Castillo Mayor), a Escuaín

Toponímia en aragonès. Picón d'o Libro (Peña Montañesa) des de peña Lierga (punta Llerga), a Chistau

Com a curiositat, val la pena esmentar que la frontera medieval de Catalunya amb Aragó va estar fixada en el riu Cinca fins al 1305 (regnat de Jaume II). Si bona part dels ribagorçans no haguessin canviat d'administració probablement a Benasc es parlaria ara català i el sostre de Catalunya seria l'Aneto.

L'aragonès

A ponent de Benasc la serralada amaga successivament dues llengües, l'aragonès i el basc, amb un esdevenir històric paral·lel. Ambdues van ser llengües d'ús consolidat durant segles –l'aragonès era la llengua que més dominava el rei Pere el Cerimoniós– que van anar retrocedint de manera alarmant amb el pas del temps tot disgregant-se en dialectes poc intel·ligibles. El segle passat pateixen un procés de normativització que bressola dues koiné o estàndards amb diferents resultats d'implantació: els entesos etiqueten actualment l'aragonès com a llengua en extinció i el basc com a llengua amenaçada.

S'estima que actualment la llengua aragonesa té un màxim de 54.000 parlants, entre els nadius i els que l'han estudiat (que són majoritaris), amb un domini lingüístic adscrit al Pirineu i Prepirineu. Des de fa poc torna a ser cooficial a la comunitat autònoma d'Aragó, juntament amb el català i el castellà. Enrere ha quedat el despropòsit del Lapapyp (Lengua Aragonesa Propia del Aragón Pirenaico y Prepirenaico) perpetrat per l'anterior govern regional del Partido Popular - Partido Aragonés Regionalista (el Lapao va ser l'etiqueta atorgada al català ribagorçà). Ara bé, l'aragonès continua sent una assignatura optativa en el sistema educatiu i gaudeix d'una percepció més aviat folklòrica en tots els racons de la comunitat autònoma sota la denominació de fabla aragonesa o simplement fabla.

El chistabín

Si hi ha dos indrets on la llengua aragonesa gaudeix d'autèntica vitalitat aquests són els ubicats precisament en els dos extrems del seu domini lingüístic, a la vall de Chistau –a tocar de la Ribagorça–, i a la vall d'Echo -–la darrera abans de Navarra–, a banda d'una minúscula parcel·la a Panticosa.

El secular aïllament de Chistau, vall barrada per alts colls i profunds congostos, ha contribuït a la preservació d'un autèntic fòssil lingüístic: el chistabín, com aquí anomenen la variant de la fabla. Les males comunicacions existents a tota la comarca –el Sobrarbe– fins fa menys d'un segle van configurar un sistema de vida autàrquic. Un fenomen anàleg al pallarès i ribagorçà però amb accidents geogràfics encara més insalvables.

L'aragonès de Chistau és dialecte de transició cap al català. Prova d'això n'és l'existència del pretèrit perifràstic a Plan, San Juan i Chistén: yo boi torná, tú bas torná, él ba torná, nusatros bon torná, busatros boz torná, ellos ban torná. El veritable aragonès comença precisament a Chistau, però a la part baixa de la vall, a Sarabillo, i a la vall secundària de la Comuna (Sin, Serbeto), que fan el pretèrit sintètic yo me cayé (jo vaig caure), com a la veïna vall de Bielsa.

La vitalitat de la llengua només s'adscriu als tres pobles que fan el perifràstic, tenint en compte que a Plan i a San Juan la castellanització de la generació més jove és alarmant. Aquest passat estiu per exemple va morir a Plan la darrera àvia monolingüe de chistabín. D'altra banda si hom para l'orella en una festa d'aniversari infantil en el Regancho de San Juan (San Chuan en aragonès estàndard), vora el riu, amb prou feines sentirà el dialecte local ja que hi ha moltes parelles que han vingut de fora i el castellà ha esdevingut la "llengua franca". Tot el contrari esdevé a Chistén, llogarret de 143 habitants situat a 1.420 metres d'alçada que ostenta la capitalitat històrica de la vall, on l'aragonès chistabín és la llengua vehicular en tots els nivells, fins i tot en els bans municipals. Una tarda d'hivern qualsevol a un foraster li serà extremadament complicat escoltar la llengua castellana entre els nens que tornen de l'escola i els adults que menen els ramats cap a les quadres. Malgrat els bons indicadors la pervivència de la parla en un indret tan poc poblat no es presenta gens fàcil.

L'investigador que ha estudiat més en profunditat el dialecte local ha estat el professor de la Universitat de Barcelona, Brian Mott, i la persona que més l'ha conreat en el seu vessant literari ha estat la desapareguda Nieus Lucia Dueso, de Plan. A través d'uns versos seus es pot constatar la singularitat d'una llengua, l'aragonès, que és etiquetada encara per molts acadèmics com a dialecte del castellà (veure requadre 2).

Imbierno'n Plan
Cuan la niéu ye'stendida per es picos
y son blancas las costeras y es tozáls
y asta'l chel s'agarrapiza'n es cantáls,
tot tremola y s'acorruca con el frío.

El imbierno fa la suya per l'Emprío,
per Igüerra, per Cherdal u per es Plans.
Es bulturnos embolican es camáls
y to'l balle paíx que plora con el río.

Que ye feto una platera reluziente,
per Labasar, Plandescún u Biadós.
Ya te puéz amagá luego, perque chela.

Y en el balle, que ye balbo, sólo sientes
el chuflare des bulturnos. Y per tóz
es barrancos, baixa'l chel, en candeletas.

Poema del recull *Al Canto'l Zinqueta*, de Niéus Luzía Dueso Lascorz

L'entrada de l'aragonès en escena en l'àmbit dels esports de muntanya provoca, d'altra banda, tot un cúmul de malentesos topogràfics que s'estenen per tota la serralada fins a la frontera navarresa. Tradicionalment els mapes han obviat les formes locals tot i que ara bona part els van recuperant (amb l'editorial Pirineos al capdavant). A tall d'exemple a la vall de Chistau les cartografiades punta Suelza i punta Fulsa les han anomenades sempre localment Suelsa i Fuesa; el lago de Luceros és l'ibón de la Solana; al massís de Bachimala no coneixen el senyor Schrader; el pic de Posets és Lardana, sense més, i en la seva cresta nord, el pico de los Veteranos es coneix com a Cabo de la Montañeta. En aquest sentit a cada vall aragonesa es podrien elaborar llistats amb centenars de topònims erronis.

Atomització de dialectes aragonesos

A partir de la següent vall, la de Bielsa, l'aragonès es pot donar momentàniament per mort. La transmissió d'avis a pares ja es va interrompre fa temps (els darrers només l'entenen), i els néts ja no en tenen cap coneixement. Això serà una constant, llevat de dues excepcions, fins a la frontera navarresa. De la parla de la vall –el bel Pineta), Marmorés (Marboré), L'Almunia (La Múnia), Buxargüelo (Bujaruelo), o Collatuero (Cotatuero)?

La vall de Vió, un xic més enllà, amb la seva característica parla, va ser l'indret triat pels entesos per confeccionar la koiné o neoaragonès normatiu. La llàstima és que ja no en queda cap parlant nadiu. El bergotés de la vall de Broto, ja enterrat sobretot pel turisme, deixa pas a una illa de vitalitat lingüística a Panticosa (Pan-

Embassament de Sant Antoni des de l'ermita de la Mare de Déu de la Plana, a Pessonada. La Conca de Dalt és l'indret més meridi onal on es conserva el dialecte pallarès

Toponímia en aragonès. Suelsa (punta Suelza) i Fuesa (punta Fulsa) amb el llac de Urdiceto (ibón de Ordizeto), des de Bachimala (Schrader)

dicosa en aragonès) on el dialecte local, el panticuto (subdialecte del tensino), sobreviu contra tot pronòstic enmig del castellà, que senyoreja tota la resta de la vall de Tena. Caldrà ultrapassar Jaca i Aragüés, amb dialectes morts, per arribar a la vall d'Echo, on es torna a escoltar la llengua aragonesa, en aquest cas amb la màxima vitalitat i en la seva variant local, el cheso. Echo i Chistén són les úniques localitats on els dialectes altaragonesos són usats per totes les generacions, tant en la vida pública com en la privada, sense cap vergonya. A la darrera vall aragonesa, la d'Ansó, el dialecte local, l'ansotano, fins fa poques dècades molt vital culturalment és ara patrimoni dels avis.

El basc

En passar a les valls navarreses el basc fa acte de presència com a llengua vernacla tot i que des de gairebé la Mediterrània ha deixat la seva empremta en la toponímia i en les diferents parles locals. A l'Aragó –i amb més força a les valls occidentals– és el punt de la serralada on més es deixa veure en els noms de lloc (Lizarraga, Gerbe, Arambuza, Arbenuso, Embún, Echo, Aineto, Aragüés, Lizara, Gabardito, Escuaín, Badaín, Zuriza, Oza, Guara, Ixabierre, Astazu, La Larri, Barrosa, Lardana, Guarrinza, Bisagorri, Aísa, Estarrún...). D'altra banda, fins al final de l'edat mitjana l'aragonès era la llengua comuna a les terres no bascòfones de Navarra.

Fins fa poques dècades en tot el domini lingüístic del basc –el Pirineu navarrès no n'ha estat cap excepció– la llengua ha perviscut més temps a les cases aïllades que no pas a les poblacions. Aquest fet ha provocat que entre dialectes bascos hi hagi hagut més diferència que entre llengües romàniques. A tall d'exemple Manuel Alvar, un dels estudiosos de les llengües pirinenques, esmenta una anècdota curiosa però representativa en un dels seus llibres publicat el 1947:

En Oroz se nos contó como dos vascos, trabajadores en Nevada e incapaces de comprenderse –uno hablaba guipuzcoano y otro bajo navarro–, tuvieron que recurrir al inglés.

Davant d'aquesta situació a l'hora de recuperar i normalitzar la llengua basca es va optar en el seu moment per crear un estàndard, el batua o basc unificat, tal i com es va fer amb posterioritat amb l'aragonès. A les escoles pirinenques s'estudia el batua i el coneixement dels joves pot arribar fins al 80%. Al carrer no s'escolta altra cosa que no sigui l'estàndard, tot i que amb dificultats. Els successius dialectes bascos que van anar descrivint els estudiosos durant els segles XIX i XX al Pirineu navarrès fins a tocar el mar Cantàbric –roncalès, salacenc, aezkoà– són autèntics records de la història. Tocats de mort per l'empenta del castellà i rebuda l'estocada del franquisme, els seus darrers parlants –ben localitzats pels estudiosos– habiten als centres de dia i a les llars d'avis. El dialecte baztanès i el guipuscoà de la vall del Bidasoa són els únics que conviuen amb l'estàndard amb certa vitalitat.

Ignasi Dies Moratilla

Articulista establert accidentalment a Barcelona i vinculat familiarment i sentimental als Pirineus. Assaboreix la vida amb una goiata originària de casa Pòlit de Salàs de Pallars, al Jussà, i els seus tres fills Mir, Artau i Serni –d'antropònims pirinencs–. En el Sobirà forma part de l'extensa família de casa Jironi, de Peramea; i a Chistau, té les arrels ben ubicades a casa Rafeleta, de Plan.

Pierre Allain, amb audàcia i prudència

Manel Canales

El curtmetratge *A l'assaut de la tour Eiffel*, dirigit per Alain Pol l'any 1947, mostra les habilitats de quatre escaladors que pugen la torre Eiffel davant els ulls incrèduls d'uns turistes i un gendarme enfurismat. La cordada estava formada per Guy Poulet, René Ferlet, Jacques Poincenot i Pierre Allain, uns magnífics alpinistes formats a la zona d'escalada en bloc del bosc de Fontainebleau. Aquesta àrea, on hi ha centenars de blocs de gres d'entre dos i una desena de metres, ha estat utilitzada com a lloc d'entrenament d'escalada des de finals del segle XIX. El bleausard (persona que escala a Fontainebleau) més important dels anys 1930 i 1940 va ser Pierre Allain, que hi obrí vies de cinquè i sisè grau. Pierre Allain (Mirebeau, 1904 -Saint-Martin-d'Uriage, 2000) va ser un inventor i un dels millors alpinistes francesos de tots els temps. Realitzà

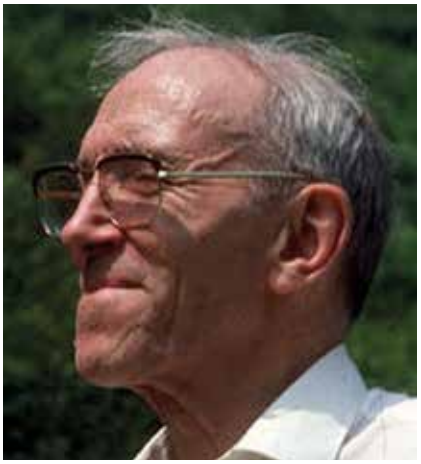

unes 25 primeres ascensions, d'entre les quals destaquen les que protagonitzà amb Raymond Leininger l'any 1935 al Petit Dru per la cara nord i a la Meije pel vessant sud. A més, fou un dels membres de l'expedició francesa de l'any 1936 al Gasherbrum I (8.080 m), que assolí la cota 6.900 m. Així l'any 1933 fabricà un mosquetó asimètric i molt lleuger fet amb un aliatge d'alumini. El 1935 ideà un sac de dormir i un anorac de plomes. L'any 1943 va concebre un fre de ràpel en forma de forquilla, que posteriorment aniria modificant. L'any 1935 fabricà unes botes lleugeres amb sola llisa de goma que, a partir de l'any 1948, es comercialitzaren amb les seves inicials PA i que són les precursores dels actuals peus de gat. Cap als anys 1930 obrí una botiga d'esports de muntanya a París. Posteriorment s'establí a Saint-Martin-d'Uriage (prop de Grenoble), on muntà un taller de ferramenta d'escalada i d'espeleologia. També va escriure llibres, com *L'art de l'alpinisme* (1956) i *Alpinisme et compétition* (1948). En aquest últim es pot llegir una de les seves màximes: "De l'audace dans la conception, de la prudence dans la réalisation".

L'Ametller

Família: *Rosaceae*. Espècie: *Prunus amygdalus*

Lluís Catasús

L'ametller és un arbre caducifoli que pot arribar a mesurar fins a 10 m d'alçada originari de l'Oest d'Àsia i nord-est d'Àfrica, on apareix de forma silvestre. A l'antiguitat els grecs varen ser els difusors d'aquest arbre arreu de la Mediterrània. Avui en dia el seu cultiu es troba a tota l'àrea mediterrània, a Amèrica del Nord i al pròxim Orient. És un arbre que s'adapta bé a terrenys calcaris secs i pedregosos en zones de clima tebi, amb estius càlids i secs i hiverns suaus. La tija és llenyosa llisa, verda i marró quan és jove i escamosa i gris en l'arbre adult. Les seves fulles de color verd intens són simples, lanceolades i els seus marges són lleugerament serrats. Floreix a partir de gener i les flors són hermafrodites i monoiques. La seva inflorescència és racemosa en forma de raïm. La corol·la té cinc pètals lliures disposats simètricament de color blanc o d'un rosa pàl·lid. El fruit de l'ametller és l'ametlla predominantment dolça, però unes poques ametlles amargants es poden trobar en cada arbre. El seu ús en la gastronomia es prou conegut. Amb l'ametlla es fan salses, massapà, torró, orxata o llet d'ametlles, carquinyolis, panellets, menjar blanc i altres dolços. D'altra banda s'ha de tenir cura perquè les al·lèrgies a l'ametlla són bastant freqüents. Des d'antic s'han utilitzat diferents parts de la planta com a medicina natural per les seves propietats d'emol·lient dermatològic, laxant, antiinflamatori, cicatritzant i antiespasmòdic. La llet i l'oli d'ametlles també s'ha usat, com a aplicació externa, per a la cura de la pell. A més la llet d'ametlles té una aplicació dietètica pel seu alt contingut en nutrients. Cal tenir cura amb la varietat anomenada amara, les ametlles de la qual són totes amargues i tòxiques pel seu elevat contingut en àcid cianhídric. L'extracte de les ametlles amargants s'havia usat com a medicinal però fins i tot en dosis baixes pot tenir efectes tòxics. La intoxicació es dóna per la ingesta de 25-30 ametlles amargues. En els casos més greus pot arribar a produir la mort. Altres ametlles amargues, però, no són tòxiques i s'usen per fer postres i licors com l'amaretto.

Suïssa, paradís ferroviari

Eduard Soler

Suïssa, a part de ser un paradís fiscal, també ho és en molts altres aspectes molt més nobles: és un paradís natural per als practicants de tota mena d'esports relacionats amb el món de la muntanya; és un paradís gastronòmic per als devoradors del formatge i la xocolata; és un paradís turístic de primer ordre per tenir un entorn paisatgístic inigualable a Europa i unes infraestructures i equipaments d'avantguarda; i també és, perquè no dir-ho, un paradís ferroviari per als enamorats dels trens.

La gran dificultat per anar d'unes valls a unes altres degut a l'abrupta orografia del terreny, que fa que molts ports de muntanya romanguin tancats per la neu i el glaç durant bona part de l'any, ha fet desenvolupar als suïssos grans i costoses obres d'enginyeria en forma de túnels i viaductes espectaculars tant per a les carreteres com per al ferrocarril, a fi de mantenir vives les comunicacions al país al llarg de tot l'any.

Pel que fa al ferrocarril, Suïssa disposa avui en dia d'una de les xarxes ferroviàries més complexes i alhora rendibles del món, caracteritzada pel seu bon funcionament tant pel que fa al transport de passatgers com de mercaderies. Però això no ha estat sempre així: a finals del segle XIX les línies ferroviàries helvètiques estaven totes en mans privades obeïnt a interessos econòmics i polítics de caràcter regional que promogueren la construcció de traçats paral.lels a d'altres ja existents, del tot innecessaris. La poca rendibilitat de moltes d'aquestes línies acabà amb la desaparició de moltes d'elles, fins que el 20 de febrer de 1898 el poble suís votà favorablement per la creació d'una única empresa ferroviària estatal, la qual absorví un gran nombre de les companyies privades ja existents. D'aquesta manera, l'1 de gener de 1902 es posà en servei el primer convoi de la nova SBB-CFF-FFS, sigles amb les que es coneix la companyia dels Ferrocarrils Federals Suïssos i que corresponen al nom en les tres llengües oficials de la confederació: l'alemany, el francès i l'italià.

Aquesta, però, no és l'única companyia ferroviària suïssa en l'actualitat. En segueixen havent-hi moltes de privades, moltes de les quals obeeixen a explotacions locals de caràcter turístic. La més important després de la pública, és l'anomenada RhB del Ferrocarril Rètic. Aquesta és una línia de 382 quilòmetres de longitut que discorre pel cantó dels Grisons a cavall de Suïssa i Itàlia, el traçat principal de la qual comunica la capital del cantó, Chur, amb la localitat fronterera de Tirano a Itàlia. El traçat del Ferrocarril Rètic és per via mètrica i electrificat en tot moment, i compta amb un total de 383 ponts i 84 túnels, destacant entre aquests últims el de Vereina i el d'Albula de més de 19 i 5 quilòmetres, respectivament. El pendent màxim de la línia és del 7%, sempre en adherència, i la seva cota màxima és de 2.253 metres a l'estació de l'Ospizio Bernina, sota el pas del mateix nom, fet pel qual esdevé unes de les línies de ferrocarril més altes d'Europa.

El Ferrocarril Rètic fou contruït per iniciativa de l'holandès Jan Willem Holsboer entre els anys 1889 i 1913. Holsboer fundà la societat Schmalspurbahn Landquart-Davos, la qual obriria la primera part de la línia entre Landquart i Klosters el 1889, i la segona part entre Klosters i Davos el 1890. Posteriorment es contruirien les línies de Thusis a Sankt-Moritz el 1903 i entre Sankt-Moritz i Scuol el 1913.

La part més espectacular, però, entre Sankt-Moritz i Tirano fou completada el 1910. En els 122 quilòmetres que separen Thusis de Tirano, s'atravessen 144 viaductes i 42 túnels creuant els alts passos de l'Albula i el Bernina. Les característiques d'aquesta línia tant pel que fa a l'entorn natural com a l'enginyeria del traçat, per on circula des de 1973 el reconegut mundialment tren turístic Bernina Express entre Chur i Tirano, han fet que des del 6 de juliol de 2008 sigui considerada per la UNESCO com a Patrimoni de la Humanitat.

Jordina Tarré

La Unió de Federacions Esportives de Catalunya (UFEC)

La Unió de Federacions Esportives de Catalunya (UFEC) i el diari Sport van celebrar aquest dilluns 25 gener la 19a Festa de l'Esport Català, on s'esvan lliurar els premis als millors esportistes i entitats catalanes de 2015. La gala ha tingut lloc al Museu Marítim de Barcelona.

A l'acte van assistir, entre altres autoritats, el Molt Hble. Sr. Carles Puigdemont, president de la Generalitat de Catalunya; Neus Munté, consellera de la Presidència; o Gerard Esteva, president de la UFEC. En representació de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (FEEC) han assistit: Jordi Merino, president de la FEEC; Lluís Simó, vicepresident primer, Josep Casanovas, vicepresident segon; i Meritxell Soler, vicepresidenta tercera.

La corredora de curses per muntanya Núria Picas va rebre el premi a la Millor Esportista Catalana de 2015. El jurat va decidir atorgar-li aquest guardó després d'una reunió celebrada el passat més de desembre, quan es va fer públic el premi. La berguedana ostenta tres títols mundials: el Campionat del Món d'Ultra Trail al 2012, i dos anys de forma consecutiva l'Ultra Trail World Tour, al 2014 i 2015. A banda d'aquests títols, Picas ha guanyat algunes de les curses més dures del món, com la Diagonale des Fous (2015), la Transgrancanaria (2014 i 2015), o l'Ultra Trail Mount Fuji (2014).

Per altra banda, Gerard Piqué, jugador del FCB Barcelona, va rebre el premi a Millor Esportista Català de 2015. Altres guardons, com els dels esportistes amb més projecció, han estat per Marc Soler, per ser el primer ciclista català en guanyar el Tour de l'Avenir sub23, i per Paula Badosa, que amb només 17 anys s'ha proclamat campiona de Roland Garros Júnior.

Cometes o cursiva

Concepció Arnau

Revisant els textos que ens arriben a la revista, ens adonem que hi ha una gran confusió sobre quan hem de posar cometes i quan hem d'escriure en cursiva. Intentarem aclarir alguns dubtes

- S'escriuen en cursiva els títols d'obres de creació com llibres, pel·lícules, tesis, cançons, pintures, escultures, programes de ràdio o televisió, teatre, informes i estudis.
- En el títol de publicacions periòdiques com diaris, revistes, setmanaris...
- Els mots d'un altre idioma, per exemple: *monsieur*.
- Quan volem destacar una paraula, ex.: aquell era el *llest* de la colla.
- Paraules en argot, ex.: el policia va treure la *pipa*.
- No s'utilitza la cursiva en noms d'empreses o entitats encara que estiguin escrites en un altre idioma, ex.: s'ha comprat un Renault.
- En canvi, posarem cometes en les citacions d'un altre autor, ex.: l'escriptor va dir: "Aquell dia tot era fosc".
- En sobrenoms, àlies, noms artístics...
- En el títol d'exposicions, conferències i col·loquis.
- A les sigles, no s'hi posen ni cometes ni cursiva, ex.: UEC.

Esperem, doncs, que aquestes indicacions us siguin útils per als vostres escrits.

amb la col·laboració del Centre de Normalització Lingüística de Barcelona Delegació de l'Eixample

RESSENYES

Cabanes i pic de l'Escalette 1.856 m

Couserans

Horari: entre 1 h30 min a 2 h per la pujada i unes 3 h per al total.
Desnivell: +/-510 m.
Dificultat: baixa fins a les cabanes de l'Escalette, bona per a la iniciació amb canalla. Pel cim pendents sostinguts.
Material: pot fer-se amb raquetes o amb esquís de muntanya. Sembla poc exposada a eventuals allaus. Piolet i grampons poden ser útils cas de trobar la carena final glaçada. Arva, pala i sonda.
Refugi: Cabanes de l'Escalette, 20 places a 1.598 m obert permanentment. Net, amb taules, bancs, llar de foc i matalassos d'escuma. No hi ha aigua a prop, al menys a l'hivern.
Època: de desembre a meitat de març segons la neu caiguda. Cal tenir present que sortim de 1.349 m.
Cartografia: 1947OT Aspet. Escala 1:25.000 de l'IGN francès.
Bibliografia: *Le Luchonnais 15 Balades Hivernales*. De Jean-Denis Achard. 3Sup Éditions.
Accés: sortim de la vall d'Aran seguint la N125 paral·lela al riu Garona. Deu quilòmetres més avall, a l'entrada de Saint Béat prenem la D44 que creua el riu i puja el coll de Menté a 10 Km de distància. Estacionem al mateix coll a 1.349 m.

Pic de la Bassera 2.692 m

Andorra

Horari: 3 h per a l'ascens 4 h 30 min en total.
Desnivell: +/- 970 m.
Dificultat: itinerari força evident pel que fa a l'orientació. A nivell d'esquí BE S3, especialment en la part més alta de l'ascensió.
Material: a part del material d'esquí cal dur el material de seguretat (Arva, pala i sonda).
Època: segons la neu, de desembre a abril.
Cartografia: *Andorra*, a Esc. 1:40.000. Editorial Alpina.
Accés: circulant per la CG 3 andorrana passat la Massana trenquem cap a l'estació d'esquí de Pal per la CG 4. En comptes d'anar a la base principal de l'estació seguim a la dreta cap al coll de la Botella, a 2.069 m, punt d'accés alternatiu als remuntadors de Pal i lloc on a l'hivern finalitza el pas de la màquina llevaneus.
Descripció: del coll de la Botella podem observar la totalitat de l'itinerari a seguir i avaluar la quantitat de neu. El nostre objectiu s'alça al vessant oposat de la vall del riu Setúria, per la qual haurem de començar baixant. Sobresurt entre els pics de la Torre de Cabús i el pic de Setúria, a l'esquerra del coll de Cabús. Ens mourem per la capçalera del riu Setúria que a Os de Civís esdevé el riu Salòria. Per tant la coma on ens mourem hauria de ser pallaresa, però és andorrana. Com hem

Cabanes i pic de l'Escalette 1.856 m

Couserans

Descripció: El coll de Menté dóna accés a l'estació d'esquí de Mourtis. En cap de setmana és molt transitat i l'excursió que proposem és molt concorreguda fins a les Cabanes de l'Escalette. L'ascensió al cim es pot considerar opcional i és més exigent. Del coll divisem el pic de l'Escalette i l'encarem cap al nord. Passem per l'esquerra de la casa forestal on hi ha una gran font amb elements escultòrics tallats en fusta i seguim la pista que puja a les cabanes. Tenim dues opcions: seguir en tot moment la pista, ampla, menys costeruda però més llarga, o seguir el camí d'estiu, que fa drecera i és més dret però igual d'evident ja que el segueix molta gent. Remuntem dintre d'un bosc de faigs i pins fins a arribar sota la pista a la sortida del bosc. Allí encarem cap a l'oest la balconada on hi ha les Cabanes de l'Escalette. Segons l'hivern podríem trobar la neu glaçada i caldria anar amb cura. La primera cabana (40 min) és un refugi lliure, la segona, cinquanta metres més enllà, és una cabana de pastors tancada amb clau i envoltada d'un tancat per bestiar. El lloc és un magnífic mirador cap a les muntanyes de la vall d'Aran, l'estació de Mourtis i el massís de la Maladeta que sobresurt sobre la frontera. Molta gent acaba aquí l'excursió. Nosaltres seguirem cap al pic de l'Escalette. Passem per darrere el refugi i iniciem una diagonal cap al nord-est sobre un pendent de neu que va redreçant-se progressivament. Guanyem l'espatlla sud d'aquest pic. Per un pendent força sostingut i encarat directament al nord assolim el pic de l'Escalette 1.856 m en uns 45 minuts des de les cabanes. El primer que ens crida l'atenció és el seu cim veí, el pic de Cagire de 1.912 m, situat més al nord i al que l'uneix una llarga i estètica carena. Més al nord s'acaben els Pirineus sobtadament i apareix la plana. Les vistes cap al sud superen amb escreix les que teníem a les cabanes. La baixada la farem seguint l'itinerari de pujada. Podem encarar directament el coll de Menté en direcció sud-est, però, aquesta pala nevada és encara més dreta i resulta complicada amb raquetes. A la part baixa és més còmode seguir les llaçades de la pista.

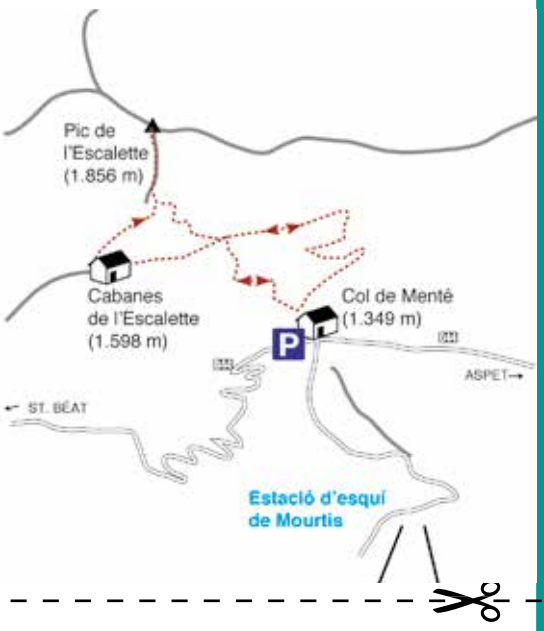

Pic de la Bassera 2.692 m

Andorra

dit el primer que fem és baixar esquiant per les pistes de Pal fins al seu punt més baix al peu del telecadira de Font Roja a 1.900 m. Travessem un barranc i seguim una pista en lleuger ascens que revolta el serrat de Meligar. En el punt on comença a baixar ens trobem davant de les bordes de Setúria a 1.860 m. Són quatre edificis antics en bon estat als quals cal baixar passant el glaçat riu Setúria pel lloc més segur. De les bordes en surten dues pistes una cap al sud direcció Os i una cap a l'oest que remunta el barranc dels Llacs en direcció a una cinquena borda enlairada. Seguim aquesta segona pista durant dues llaçades i ja prop de la borda l'abandonem per encarar definitivament els lloms nus de pins que remunten l'esmentat barranc dels Llacs en direcció al pic de Setúria. A la part alta del barranc trobem pins de nou i hem de decantar-nos més al sud-oest. Cap a la dreta pujaríem al port de Cabús, però nosaltres, per pendents més drets, ens hem de situar en una alta coma en forma d'embut tancada al sud i a l'oest pel pic de la Bassera i al nord pel pic de Setúria. A la cota 2.350 m ens trobem a la part baixa d'aquest embut i hem de decidir per on en sortim. Ho farem pels pendents força drets que ens deixen a una mena de coll a l'esquerra del pic de Setúria a la cota 2.510 m. En aquest punt s' acaben les dificultats i ja només resta encarar al sud, primer la carena i després els amples i suaus pendents que duen al nostre cim. Pic de la Bassera o pic des Llacs (com consta escrit amb pintura al cim mateix), 2.692 m (3 h). Del cim dominem la vall de Tor al cantó pallarès i cap al sud, carena enllà, s'alcen la Torre de Cabús i més lluny el majestuós pic de Salòria. Tornem esquiant per on hem vingut. Els darrers 170 m els hem de fer de pujada per les pistes de Pal.

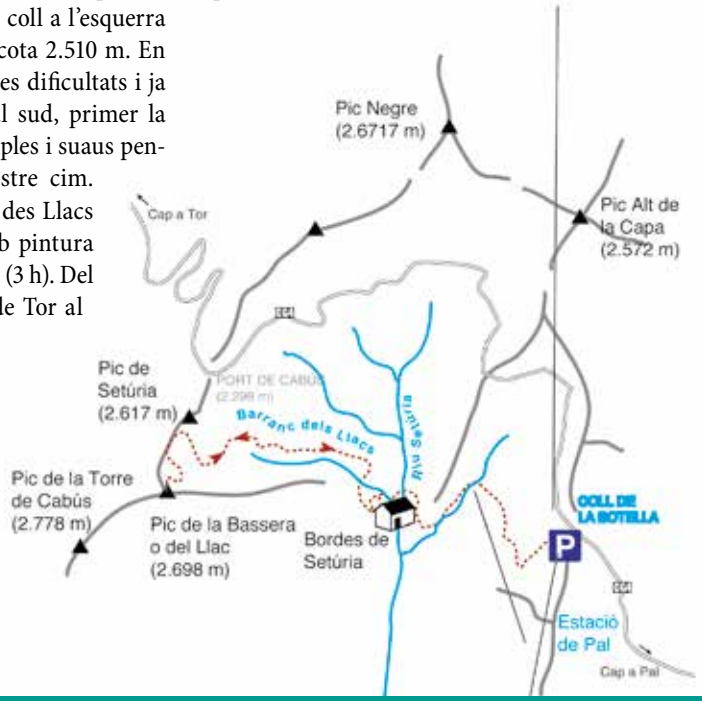

CONCURSIONISME

En aquesta ocasió parlarem del Lluçanès, una subcomarca natural de transició entre la Plana de Vic i el Berguedà, en contacte amb el Prepirineu.

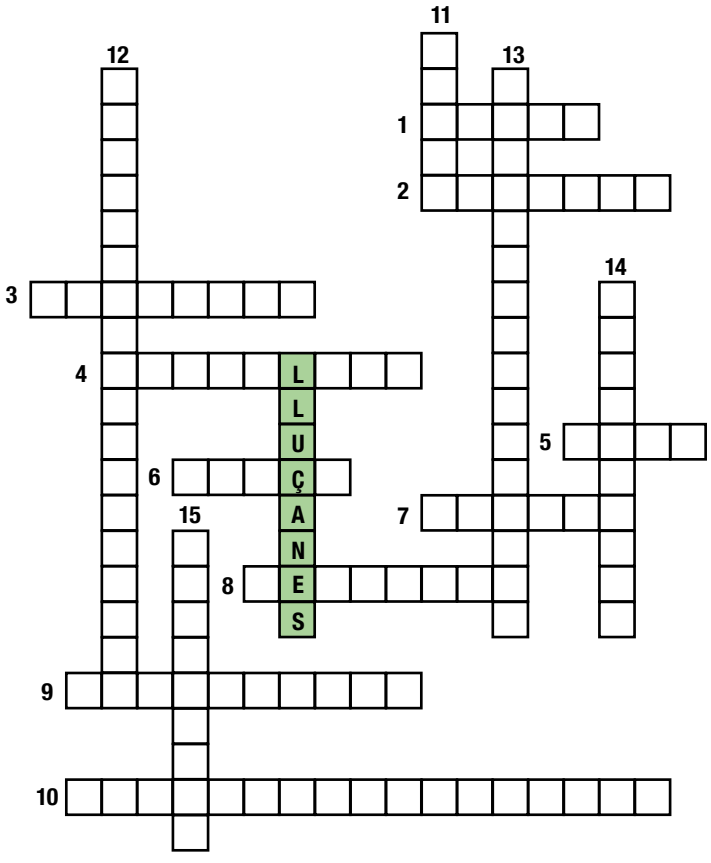

1. La segona població del Lluçanès en nombre d'habitants.
2. Des de la geografia física el Lluçanès és una superfície relativament plana elevada sobre el terreny que l'envolta, és a dir, un...
3. El Lluçanès lluita per ser una comarca però actualment el seu territori forma part de tres comarques entre elles...
4. En aquesta festa es fa una fira i una cursa de cavalls al poble de Perafita.
5. Promou la recuperació de cançons lluçaneses tradicionals i d'antics aplecs.
6. El Lluçanès rebé el nom d'aquest castell documentat des de l'any 905.
7. En aquesta població hi ha un museu de terrissa catalana molt important.
8. Aquesta població és coneguda per les seves coques.
9. Militar català fill de Perafita que va lluitar a la guerra de Successió. Va ser un dels signants del Pacte dels Vigatans. Va morir lluitant als enfrontaments del Pla de Palau de Barcelona l'onze de setembre de 1714.
10. Aquesta vila se'n considera la capital del Lluçanès.
11. La majoria de pobles del Lluçanès pertanyen a aquesta comarca.
12. Aquest bandoler, fill d'Oristà, també conegut com a Perot lo Lladre va ser el cap més notable del bandolerisme català durant els anys 1607 i 1611.
13. Aquí se celebra cada any la fira ramadera més important del Lluçanès.
14. Actualment dins la divisió administrativa de Catalunya el Lluçanès està considerat com una....
15. Aquesta muntanya de 1.057 metres situada al municipi de Sant Agustí de Lluçanès és el punt més alt del lluçanès. Al cim es troba un santuari molt conegut.

Solucions del Concursionisme 390: 1 BMX, **2** Burricleta, **3** Mountainbikes, **4** Celerifer, **5** Tricicle, **6** Drais, **7** Enduro, **8** Kirkpatrick, **9** Tandem, **10** Pinyó, **11** BTT, **12** Dunlop, **13** Cross Country, **14** Freerider, **15** Durango.

Per participar en el concurs només heu d'enviar, abans del 31 de març, les solucions dels mots encreuats a l'adreça electrònica del concurs: **concursionisme@excursionisme.cat** indicant el vostre nom i telèfon de contacte. Només serà vàlid un correu electrònic per participant. Entre les respostes correctes se sortejarà un lot de llibres de muntanya. En el proper número de la revista sortirà publicat les solucions i el nom del guanyador. El guanyador del concursionisme 390 dedicat al món de la bicicleta és **Imma Muntadas**. A la pàgina web de la revista **www.excursionisme.cat** podreu consultar les respostes a les preguntes dels números anteriors.

Maleïda.
L'aventura de Jacint Verdaguer a l'Aneto

de Bernat Gasull i Roig

Verdaguer Edicions, 2015

Els estius del 1882 i del 1883 Verdaguer va voler trepitjar els Pirineus de l'Alt Urgell, el Pallars, la Ribagorça, l'Aran i el País de Foix, per escriure el que potser seria el seu millor i més admirat poema, Canigó. Però el 1882 tenia també un altre objectiu clar: arribar al cim de la Maleïda, ara més conegut com a pic d'Aneto. Al llarg del trajecte, Jacint Verdaguer va recollir les vivències, les converses, les llegendes, les tradicions i els mots que va sentir en unes llibretes de viatge que avui es conserven a la Biblioteca Nacional de Catalunya; però sobretot va realitzar la que probablement és la primera gran travessa pirinenca catalana documentada, organitzada per compte propi i amb passos d'alta muntanya. Jacint Verdaguer volia pujar la Maleïda però comptava només amb la seva fortalesa, uns guies inexperts, uns mapes incomplets i unes sabates que avui ningú gosaria calçar-se per emprendre una aventura d'aquesta alçada. 130 anys després seguim les seves passes per retrobar cada racó d'aquella aventura.

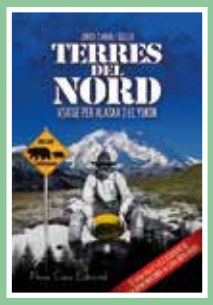

Terres del Nord

Jordi Canal-Soler

Nova Casa Editorial (Barcelona)

Primera Edició: Setembre 2015

TERRES DEL NORD, Viatge per Alaska i el Yukon, és lacrònica d'un recorregut per aquests paratges amb la història, la natura i la descoberta personal com a fil conductor.
El viatge segueix inicialment la ruta del Chilkoot Trail, el camí traçat pels cercadors d'or que es van sentir atrets pels camps aurífers del Klondike i arriba fins a Dawson City. Travessant la frontera del Canadà, segueix fins a Fairbanks per a descobrir el nou or d'Alaska, el petroli, seguint l'oleoducte que travessa l'Estat fins als pous d'extracció de Prudhoe Bay i descobrint una de les zones més salvatges de Nord Amèrica que, com el Parc Nacional Denali permet contemplar una fascinant natura encara verge. Passant per les poblacions de Barrow, Nome iHomer la ruta també permet veure com la modernitat ha afectat a diferents comunitats ancestrals, i finalment a les illes Kodiakl'autor comprova com en alguns llocs, aquesta modernitat encara no ha arribat i la vida salvatge, especialment la dels óssos, segueix com a l'inici dels temps.
Al llarg del recorregut l'autor desgrana la història d'Alaska i el Yukon fent especial èmfasi en els seus pobles nadius però també en l'arribada dels primers exploradors (russos, espanyols, britànics, americans,....), i aprofundint també en la fauna i la flora locals i les històries personals dels homes i dones, antics i moderns, que ho van deixar tot per a marxar cap al nord.
El llibre es pot llegir com una guia de viatges per a visitar Alaska i el Yukon o com a narrativa de viatges per aquells lectors que vulguin aprofundir en el coneixement d'una de les regions més salvatges del planeta i tota l'aventura que hi ha darrera la seva exploració.

Especialistes en audioguies de rutes a peu i jocs d'aventures

Funcionen amb tecnologia GPS i estan dissenyades per activar-se en mòbils i tauletes

En el catàleg trobareu passejades i excursions pel Garraf, Ordal Collserola i Penedès

Entreu a www.tombcat.org

TOMB CAT
www.tombcat.org
AUDIOGUIES D'EXCURSIONS I JOCS D'AVENTURES

www.catalonia-trekking.com, la web de viatges pel món i trekkings a casa nostra

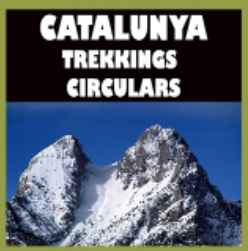

Informació de nous trekkings:
TERRA INCÒGNITA
LO COR DE LO PALLARS
SOSTRES DEL PAMANO
CADI 360º
VOLTA COMTEDELPORT
i dels clàssics:
RUTA CARACREMADA
CAVALL DE VENT
PORTA DEL CEL
RUTA DEL CISTER
CARROS DE FOC ...

Grups oberts i participatius
CATALUNYA, UN PAIS
MIL EXCURSIONS
- CORBERES
- SERRA IRTA
- TARDOR A ALINYÀ
- TARDOR AL PALLARS
- LO COR AMB RAQUETES
- CLARS DE LA LLUNA

Les millors marques
als millors preus
- Roba
- escalada en roca
- escalada en gel
- ferrades
- motxilles
- tendes acampada
- calçat
- raquetes de neu
- mapes
- llibres

Les propostes més suggerents amb la participació d'en Pako Crestas (coordinador de l'agència mon petit) i la contractació de guies locals:
- RIF MARROQUÍ
- M GOUN
- STAGE GEL ALS TATRAS
- MADEIRA
- CAMERUN
- KEBNEKAISE
- ELBRUS
- MT MERU (NEPAL)

UEC DE SANTS

Puntuable per la
XIX Copa Catalana de
Caminades de Resistència

SECCIÓ DE MARXES

SM SANTS MONTSERRAT

VII Edició

7/8 de maig de 2016

Inscripcions a la web de la Unió Excursionista de Catalunya de Sants

www.uecsants.org

Unió Excursionista de Catalunya de Sants · C/ Jocs Florals, 51-53
Tel.: 93 332 54 94 · Fax: 93 331 10 12 · www.uecsants.org · santsmontserrat@uecsants.org

Horari: de dilluns a divendres de 19 a 22 hores (dimecres tancat)